

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

AYDINLIK GÜNLER

1960 yılı başındaki Türkiye ile 1961 eşigindeki Türkiyeyi karşılaştıranlar, hele bu karşılaştırmayı dışarıdan yapıyorlarsa, hayli aldanabilirler. Geçen yılın Türkiyeyi seçimle işbaşına gelmiş bir parlamentosu olan, yürürlükteki Anayasasına göre bu parlamentoya karşı sorumlu bir hükümet tarafından yürütülen ve nihayet ordusu vatan savunması için, kışlalarda sivil idareden emir bekleyen bir memleketti. Dış görüşlere göre hüküm verenler için o zamanın Türkiye'si, Batılı ölçülere göre, "normal" bir rejim altında yaşamaktaydı. 1961'in başlangıcında ise, Türkiye'nin kanunları bir ihtilâl topluluğu tarafından imzalanmaktadır, memurlardan kurulu bir kabine ihtilâlcilerin gösterdikleri yolda çalışmaktadır ve nihayet ordu, yalnız sınırlarda değil, üniformalarıyla devlet mekanizmasının en yüksek basamaklarındadır. Yine dış görüşlere göre hüküm verenler için, Türkiye, tam anlamıyla "olağanüstü" bir askerî rejim altındadır.

Karşılaştırmayı görüşlerin ötesine götürünce, aradaki farkın hangi yılbaşı lehine olacağını söylemeğe herhalde lüzum yok. Geçen yılki hükümetin itibarlı dış kalıplar gerisinde yaptıklarının hikâyesi, bugün "Yassıada Saatleri" adıyla bütün millet için bir eğlence ve ibret dersi hâline gelmiştir. Hele 1960 yılbaşından 27 Mayıs'a kadar olup bitenler, dış görüşleri muhafaza etmenin ancak bir müddet için mümkün olacağını ve rejimdeki gerçek mahiyetin, bütün çabalamalara rağmen, ergeç ortaya çıkarak devlet mekanizmasını kökünden yıkacağını açıkça göstermiştir.

27 Mayıs'ta işbaşına gelenler, bir müddet için demokrasi oyunu oynamıyacağını kesin olarak belirtmekten kaçınmamışlardır. Bugün de Türkiye gerçek demokrasi devrine girmiş değildir ve genel seçimler yapıncaya

kadar da girmiş sayılmıyacaktır. Baştaki ihtilâlciler, dış görünüşler gerisinde değişik oyunlar oynamıyacak kadar asker karakterli kimselerdir. Zaman zaman, Türkiye'nin henüz tam demokrasi devrine dönmediğini unutanlar, ihtilâl havasının yavaş yavaş dağılmasından faydalanıp, sanki en serbest bir rejim altında yaşıyorumuz gibi, canlarının dilediğini yapmağa yeltenenler olmaktadır. Askerî idarenin sert eli bu unutkanları zaman zaman uyarmakta gecikmemekte ve memleketin içinde bulunduğu rejim, bu sertliğin tebliğler, nezaret altına almalar ve ihtarlar şeklinde belirlediği günlerde daha iyi anlaşılacaktır.

Yine de, hattâ sertlik ve diktatörce idare ediliş bakımından da, geçen yıla bu yılın mukayesesi eski rejim aleyhine olmaktadır. Türkiye bir askerî idare altındadır ama, devlet cihazı, adalet kurumları ve halk efkârının sözcüleri için için kemirilmiş ve soysuzlaştırılmış değildir. İhtilâl kadife eldivenlerini pek az çıkarmakta, çıkardığı zamanlarda da, yaptığı sert vuruşlar gerçeklere göre düşüncülenlerce tasviple karşılanmaktadır.

Fakat, 1961 başında, meselelere dıştan değil de, olayların içinden ve memlekete hâkim olan ruhu sezmeğe çalışarak bakanlar için, asıl ümit kaynağı memleketin yöneldiği amaçlarıdır. Geçen rejimin son aylarındaki gidişin, karanlığa doğru bir gidiş olduğunu sezmeyen kalmamıştı. İktidarın gitgide bir çıkmaza saplanıp kaldığı, hâl çaresi diye yine iktidar tarafından alınan tedbirlerin durumu kötüleştirmekten başka bir işe yaramadığı aşîkârdır. Denebilir ki, 1960

1-Ocak-1961

Sayı: 162

Cilt : XIII — 100 KURUŞ

AYDINLIK GÜNLER

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

- ★ 147'ler Meselesi
- ★ Alican'ın İstifası
- ★ Devlet Plânlama Teşkilâtı
- ★ Kennedy İdaresine Doğru
- ★ 1960 ve Afrika

İNCELEMELER :

- Sovyetler Birliği ve Türk Boğazları A. Halûk ÜLMAN
- Küba ve Mısır'da Toprak Reformu Suat AKSOY
- Turizm'de Karayolunun Önemi Sevki VANLI
- Dokunulmaz Kişiler

Halil AYTEKİN

SERBEST SÜTUN :

- Atatürk'ün Ölmezliği Nereden Geliyor? Ş. ALP
- «Gecelerin Ötesi» Aclan SAYILGAN

OKUMLARIN FORUMU :

- ★ Halktan Kopanlar (İ. A.)
- ★ Sömürge... (Y. K.)
- ★ İhracatı Geliştirme Merkezi (M. A. T.)
- ★ Geçen Yıl (A. T.)

KÜLTÜR VE SANAT :

- Sanatçının Çeşidi Memet FUAT
- Demokrasi Yolunda Mehmet SEYDA
- Bibliyografya Ferran ERALP

başında memlekete hâkim duygu, ko-
yu bir kötümserlik olmuştur.

Şimdi, geçirdiğimiz tehlikeli dö-
nemeçlerden sonra, ileriye bakışımız-
da, hiç olmazsa görebildiğimiz, kesti-
rebildiğimiz kadarki devre için iyim-
serlik hâkim. Askerî rejim gidişinin
hazırlıklarını kendi elleriyle hazırla-
maktadır. Daha fazla devam etmemek
isteği imkânsızlıktan veya tam aksi-
ne gerçek bir iyiniyetten de gelse,
memleket için asıl önemli olan sonuç-
lardır. Bu sonuçları demokratik dü-
zene geçişin ilk meyvaları olarak ya-
vaş yavaş toplamak üzereyiz. Kuru-
cu Meclis, tam bir genel seçimle iş-
başına gelmemiş olsa bile, memleke-
tin temel kurumlarını ve zulme karşı
direnmiş unsurlarını bir araya geti-
rip meselelerin tartışılması için ilk
zemini hazırlamıştır. Türkiye, karar-
ların kapalı kapılar ardında alınıp er-
tesi sabah millete tebliğlerle bildiril-
diği bir memleket olmaktan yavaş ya-
vaş çıkmakta ve gerçek bir "normal"
düzene girişin hazırlıklarına başla-
maktadır.

Bu geçiş devresinde, unutulma-
ması gereken noktaları bir defa daha
hatırlatmakta fayda var. İhtilâl dev-
resi, burada anlatılması, daha doğru-
su tekrarlanması çok uzun sürecek
sebeplerden dolayı, kendisinden bek-
lenenleri tam olarak verememiş, Tür-
kiyeyi ikinci bir demokrasi deneme-
sine hazırlayacak köklü reformlara
başlayamamıştır. Bunun kusurunu,
zaten omuzlarındaki çok ağır yükler
altında ezilen ihtilâlcî zümrede değil,
düşünürleriyle, yazarlarıyla ve idar-
cileriyle memleketin bütününde a-
ramak çok daha doğru olur. Fakat
şimdi önümüzde açılan devre, suçlu
arama ve suç yükleme devresi değil,
daha fazla çalışma, kaybedilen za-
manı telâfi etme ve nihayet demokra-
siye geçişi, aslında bir demokrasi hazırlığı şeklinde anlama devresidir.

"Demokrasiye geçiş" derken, ne-
reye doğru gitmek istediğimizi kafa-
larımızda açık olarak belirtmemiz lâ-
zım. Geçmiş iktidarın son yıllarda
yaptıklarını tam ters tarafından ala-
rak hâl çareleri aramak Türkiye'nin
meselelerini olduğundan fazla basit-
leştirmektedir. O iktidarın belki de en
büyük kötülüğü, Türkiye'nin temel
meselesini sadece bir hürriyet mese-
lesi olarak düşünmeğe yol açmış ol-
masındadır. Son yıllarda hürriyetler,
hem de lüzumsuz, mantıksız ve ge-

rekçesiz şekilde o derece çiğnenmiştir
ki, 27 Mayıs'tan sonra akıllara ilk ve
belki de tek olarak gelen şey, hürri-
yet dâvasını çizecek yolları aramak
olmuştur. İstanbul'daki ilim masala-
rı etrafında toplananlar da, bu telâş-
tan kendilerini kurtaramamışlardır.
Ortaya çıkan anayasa tasarısı, her
maddesiyle, hürriyet ve teminat en-
dişesi içinde çırpınan bir vesikadır.

Geçmiş rejim, yirminci yüzyıl or-
tasında, Batının iki üç yüzyıl önce
çözdüğü klâsik hürriyet meselelerini
Türkiye'nin temel dâvası hâline getir-
mek yüzünden, asıl büyük dâvaların,
yani iktisadî ve toplumsal dâvaların
ikinci plâna düşmesine sebep olmuş-
tur. Asıl işin kötü tarafı, hürriyet
meselesinin de bu temel dâvaların çö-
zülmesiyle yakından ilgili olduğu göz-
den kaçmıştır. Aradaki bağlantıyı gö-
renler ise acelecilikleri, beceriksizlik-
leri ve yanlış taraflara yönelmeleri
yüzünden hiçbir şey yapamadan, sa-
dece zaman kaybetmişlerdir.

Şimdi Kurucu Meclis, nihayet
zorbalık rejiminin hemen ardından
kurulmuş olan Onar Komisyonundan
farklı olarak, Türkiye'nin meseleleri-

ni bütün cepheleriyle görmek ve or-
taya koyacağı hâl tarzlarını böyle çok
tarafli bir düşünceyle kuvvetlendir-
mek zorundadır. Memleketin hem hız-
lı kalkınma, hem de demokrasi ihti-
yaçlarına cevap veren sihirli formül-
ler bulunur ve gelişmelerini bu yön-
de yapmak isteyen öbür memleketle-
re şimdiye kadar bulamadıkları ide-
al bir örnek sunulabilir mi? Burası
henüz meçhul. Kesin cevap için, yal-
nız ortaya çıkacak olan metni değil,
bir de bunu yürüteceklerin ilk yıllar-
daki davranışlarını görmek şart.

Bu tereddütler ve müphemlikler
içinde bile, insana iyimserlik veren
ve gelecek günleri aydınlık olarak
gösteren nokta, tartışma kapılarının
açılmakta oluşudur. Şimdi artık bir-
kaç kişi bir araya gelip, zihinlerinde-
ki endişeleri, kuşkuları ve çekingen-
likleri, koskoca bir memleketin gele-
ceğine, gelişmesine hükmedecek bir
vesikanın temeli yapamıyacaktır. İle-
riye bakan, devlet temellerini geçmi-
şin korkusuyla değil, geleceğin ümidi
ve iyimserliğiyle kurmak isteyen dev-
rimci kuvvetler için, 1961 yılı gerçek
yapıcılık yılı olabilir.

Onbeş Günün Notları

147 ler Meselesi

147 Öğretim Üyesinin Üniversiteler-
den çıkarılmasına dair 114 sayılı ka-
nunun tedvininden bu yana iki aydan
fazla bir zaman geçmiş bulunuyor. Ka-
nunun ilk günlerinde Üniversitelerde
ve halk efkârında hâsıl olan heyecan
ve bir nevi şaşkınlık o günlerde Hükü-
met ve Milli Birlik Komitesi tarafından
yapılmış olan yatıştırıcı beyanlar ve
tashihi vaatleri ile sükûnet bulmuş ve
hemen herkeste hatadan dönüleceği ü-
midini uyandırmıştı. Diğer taraftan
memleketin içinde bulunduğu şartlar
gözönünde bulundurularak şiddetli tep-
kilerden uzak durulmuştur.

Yara derinden derine işlemeye de-
vam etmektedir. Zamanın herşeyi ya-
tıştıracığı zehabı bu hâdisede rol oy-
nayamamaktadır. 27 Ekim'den beri Ü-
niversitelerin yetkili organları mesele-
yi devamlı olarak tezekkür etmişler ve
uygun gördükleri teşebbüsleri mes'ul

makamlar nezdinde yapmaya devam et-
mişlerdir. Ankara Üniversitesi Senato-
su hazırlamış olduğu bir Kanun Tasa-
rısını hükûmete sunmuştur. Bu tasarı
ile 114 sayılı kanunun 5 ne maddesi-
nin kaldırılması ve 147 üyenin tekrar
görevlerine iade olunmaları için Sena-
tolara selâhiyet tanınması talep edil-
mektedir. İstanbul Üniversitesi ve Tek-
nik Üniversite daha radikal bir teklif
ile, yâni 114 sayılı kanunun tamamıyla
kaldırılması için Hükûmete müracaat
etmişlerdir.

Diğer taraftan basın, bu büyük Ü-
niversite olayını devamlı olarak gün-
lük mevzularından biri olarak tanımış-
tır. Bütün gazetelerde ve mevkutelerde
her vesileden faydalanmak suretiyle
yapılmış olan bir haksızlığın ve yanlış-
lığın tashihi için Türk halk efkârı ta-
rafından arzulanmakta olduğunu belirt-
meye çalışmıştır. Büyük bir Üniversite

F O R U M

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset,
İktisat, Kültür Dergisi

Yıl : 7, Cilt : XIII

★

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
OSMAN OKYAR

★

Sekreter
BEKİR EKİNCİ

★

Yazı Kurulu

Sadun AREN, Necat ERDER
Osman OKYAR, Mümtaz SOYSAL,
Cahit TALAS, A. Halûk ÜLMAN,
Sevki VANLI

★

İdarehane

Yenişehir, Büyük Han Kat 5, No. 55
Ankara Tel : 12 67 54

★

Haberleşme Adresi

Forum Dergisi, P. K. 131 - Ankara

★

Abone Şartları

1 yıllık (24 nüsha) 22 TL.
6 aylık (12 nüsha) 11 TL.

Üniversiteli ve Öğretmenler için
yıllık 18 TL.

A. B. D. için yıllık (uçakla)
90 TL.

Yabancı memleketler için (adi)
44 TL.

★

İlân şartları

Arka kapak (tam sahife) 700 TL. —
Arka kapak (tam sahife iç) 500 TL.
— Metin arası (santimi) 10 TL. dir.

★

Dergimizde yayımlanan yazılar,
Dergi ve yazar adı gösterilmeden
iktibas edilemez.

★

Abone Hesap No.

★ T.C. Ziraat Bankası, Merkez Mü-
dürlüğü Hesap No. 328/5858.

ANKARA

★ T. İş Bankası, Yenişehir Şubesi
Hesap No. 533 — ANKARA

★

Dizgi ve Baskı

Ayyıldız Matbaası Tel: 11 75 07

Basılış tarihi: 31 Aralık 1960

Fiyatı : 100 Kuruş

dâvasını bu derece samimî bir şekilde benimsemiş ve savunmuş olmasından ötürü şüphesiz Üniversitelerimiz Türk basınına minnettardır.

147'ler dâvasının iki yönü vardır. Bunlardan biri doğrudan doğruya şahıslarla, diğeri müesseselerle, başka bir deyimle Üniversitenin ısrarla üzerinde durduğu muhtariyet ile alakalıdır.

Bir sabah yataklarından kalktıkları zaman uzun yılların emek ve zahmetleri neticesinde kazanmış oldukları mesleklerinden mahrum edildiklerini gören insanların duyacakları ızdırabı tahmin etmek herhalde güç değildir. Zaman geçtikçe bu mânevî acının yanında birçokları bakımından maddî güçlükler de başlamıştır. 147 öğretim üyesinden pek çoğu aylıklarından başka bir gelire malik bulunmayan insanlardır. Geçim imkânları birdenbire önemli bir nispet dahilinde azalmıştır. Kendilerini yalnız hocalık için hazırlamış olmalarından ötürü başka işlerde de çalışmaları güçtür. Affedilmiş 147 öğretim üyesi kanaatimizce bu derece ağır bir muameleye müstahak değildirlere. İçlerinde pek çoğu bu memleketin ilim ve irfan hayatına daha uzun yıllar büyük hizmetler yapabilecek kabiliyet ve bilgiye maliktirler. Memleketimiz bir anda bu kadar çok ilim adamının hizmetinden vazgeçmeye imkân verecek ihtiyata malik değildir.

Meselenin Üniversite muhtariyeti ile ilgili yönüne gelinece, kabul etmek lâzımdır ki, 114 sayılı kanun, bir insan için hava ve su ne kadar zaruri ise, Üniversiteler için de o kadar lüzumlu olan muhtariyete vahim bir ahval mahiyetini taşımaktadır. Yetkili hiçbir Üniversite organı ile danışmaksızın ve muhtariyetin ruhu ile bağdaşamayacak bir teşriî işlemde bir örnek yaratılmıştır ki tashihi Üniversitelerimizin geleceği ve ilim hayatımızın gelişmesi bakımından mutlak bir zarurettir. Zira emniyet ve yarından emin olma ilim hayatının ve ilmî çalışmaların da başlıca yaratmamak için her sahadaki tutum şartlarından biridir.

Bu yazı kaleme alındıktan sonra yapılan açıklamalardan meselenin müsbet istikamette hal yoluna girmiş olduğu anlaşılmıştır. Üniversitelerimizin bu önemli meselesi, bu suretle hallolunurken, bizzat Üniversitelere düşen vazife-

lerin bulunduğunu da hatırlatmak faydasız değildir. Kendi organları dışında vâki olabilecek müdahale sebeplerinin yeniden gözden geçirilmesine lüzum vardır.

Alican'ın İstifası

27 Mayıs ihtilâli ile kurulmuş olan kabinenin sivil unsurları arasında şahsiyeti ve icraatı ile en fazla sıvrılan üyenin 24 Aralıkta istifasını vermiş olan Ekrem Alican olduğu şüphesizdir. Senelerdir devam eden enflasyon ve mukabesizlik devrinin ağır mirasını takabbül ederek ekonomimizi istikrara kavuşturmak üzere müspet tedbirler almış, vaziyetin vahametini olduğu gibi efkârı-umumiye bildirmiş ve milletlerarası toplantılarda yabancıların itimat ve dostluğunu kazanmıştır.

Kabinenin kilit mevkilerinden birini işgal eden Alican'ın âni istifasının bir prensip ihtilâfı yüzünden meydana geldiği, istifasını müteakip basına verdiği demeçten anlaşılıyor. Bu ihtilâfın muhtevasına temas etmeden önce, Alican'ın istifasının sebebini açıklıyarak âmme hayatımız bakımından çok müspet bir adımda bulunduğunu kaydedelim. Malûm olduğu üzere şimdiye kadar birçok Vekil şu veya bu ihtilâf dolayısıyla istifa etmiş veya istifa ettirilmiştir. Fakat hakikî sebepler hiçbir zaman halka açıklanmamış ve efkârı-umumiyede, neticede hepimizi ilgilendiren ihtilâflı mevzular hakkında bir kanaat teşekkül etmesine imkân bırakılmamıştır. Herşeyden evvel bir aleniyet rejimi olan demokrasinin işlemesi bakımından bu tatbikat fevkalâde mahzur ve tehlikeli idi. İşte Alican, istifasına yol açan ihtilâfın muhtevasını açıklamakla bu kötü geleneğe nihayet vermiş ve demokrasinin memlekette yerleşmesine böylece büyük bir hizmette bulunmuştur.

İhtilâfın muhtevası personel maaşlarına yapılmak istenen zam meselesidir. Gazetelerde intişar eden havadislerden anlaşılacağı üzere, Silâhlı Kuvvetler mensuplarının terfihini derpiş eden bir kanun tasarısı şu günlerde Millî Birlik Komitesinde müzakere edilmektedir. Silâhlı Kuvvetler mensuplarının maaşlarına zam şeklinde olan bu tasarının yakında kanunlaşacağı söylenmektedir. Tasarının tam metnini bilmediğimiz için bunun hakkında kat'î hüküm verecek durumda olmamakla be-

raber, hem bütün devlet personelinin maaşları hususunda takip edilmesi gereken umumî prensipler bakımından, hem de bu zammın önümüzdeki bütçe için teşkil edeceği yük bakımından mevzu bahis zam teklifi hakkında çok şey söylemenin mümkün olduğunu kaydedelim. Alican, sadece bütçe zaviyesinden meseleyi ele alarak, ekonominin sıhhat ve istikrara kavuşturulması bakımından, 1961 senesi bütçesinde personel maaşları faslında ilâve yapmanın doğru olmayacağını kat'î olarak ifade etmekte ve personel maaşlarına zam yapmak için 1962 senesine kadar beklemenin doğru olacağını kaydetmektedir. 1960 başından beri fiyatlarda hâsıl olan istikrarı muhafaza etmenin ve bütçe yolu ile bu istikrarın bozulmasına müsaade etmemenin lüzumu hususundaki düşünceye tamamiyle iştirak ediyoruz. 1961 bütçesinin varidat ve masrafları hakkında ve mezkûr zammın bütçeye yükliyeceği munzam yük hakkında henüz bilgi sahibi olmamakla beraber, en fazla sahibi selâhiyet olan şahsın bu husustaki endişesi, üzerinde ehemmiyetle durulacak bir vaziyetin mevcut olduğunu göstermektedir.

Devlet Plânlama Teşkilâtı

27 Mayıs İnkılabının memleketimize getirdiği en hayırlı kurumlardan biri ve belki de birincisi, hiç şüphesiz, Devlet Plânlama Teşkilâtı olmuştur. Bundan 3 ay kadar evvel 91 sayılı kanunla kurulmuş olan Plânlama Dairesi, daha ilk günlerinden itibaren, bir taraftan teşkilâtlanmaya, diğer taraftan da, âdeta bir çığ gibi üzerine yığılan sayısız işlerin içinden çıkmağa çalışmaktadır. Hâlen, dairenin personel kadrosunun nüvesi teşekkül etmiş olup, plânlama çalışmaları devamlı ve emin bir mecraya girmiş bulunmaktadır.

Her yeni devlet dairesinin kendisini diğer dairelere kabul ettirmesi ve bir istikrar kazanması kolay bir iş değildir. Bu husus, Devlet Plânlama Teşkilâtı için bilhassa doğrudur. Çünkü bu Daire, sadece mevcutlara yeni bir ilâve değil, fakat Devlet İdaresinde köklü bir değişikliğin sembolü ve temsilcisidir.

Gerçekten, Plânlama Dairesinin kurulması, tarihimizde ilk defa olarak bütün memleketi kapsayan bir plânlamaya teşebbüs edilmiş bulunmaktadır. Şimdiye kadar, zaman zaman bazı plânlama teşebbüsleri yapılmışsa da, bun-

lar ekonominin şu veya bu sektörünü plânlamaktan, yani kısmî olmaktan ileri geçememişlerdir. Halbuki hem tecrübeler, hem de iktisat ilmi şunu açıkça ortaya koymuş bulunuyor ki, millet iktisadının bütünü içinde düşünülmedikçe, tek tek hiçbir konuda rasyonel karar vermeğe imkân yoktur. Bu basit gerçeğin anlaşılması ve benimsenmesi, zannedildiğinden çok daha güçtür. Bu güçlüğe, çeşitli faaliyet dallarının idaresinden sorumlu kimselerin, karar verme yetkilerinin kısıtlanmasına karşı gösterecekleri direnmeyi de eklemek lâzımdır.

Bu sebepten, memleketimizde plânlı, ya da aynı şey demek olan, rasyonel idarenin yerleşebilmesi için, bütün aydınlarımıza, yukarıda bahsini ettiğimiz basit gerçeğin, herkese anlatılması ve benimsetilmesi görevi düşmektedir.

Memleketin kaderinde ve vatandaşın refahında bir değişiklik yapılmak istenmediği takdirde, elbette ki, plâna ve programa ihtiyaç yoktur. Mevcut düzenin kendi mantığı ve icapları, işlerin çığırından çıkmasını önler. Fakat kalkınmağa teşebbüs etmek — ki bu mevcut düzenin mantığını bir tarafa koymak demektir — ancak plânlı olursa başarıya ulaşabilir.

Demokrat Parti idaresinin başarısızlığını, kalkınmayı plânsız bir şekilde yürütmek istemesiyle izah edebiliriz. Bu tecrübe bize, plânsız kalkınmanın, yalnız iktisadî değil, fakat siyasî başarısızlığın da sebebi olduğunu göstermiş bulunuyor.

Devlet Plânlama Teşkilâtını, memleket idaresinde, nihayet müsbet zihniyetin egemen oluşunun ve dolayısıyla aydın bir geleceğin teminatı olarak karşılıyoruz. Ancak meselenin bir daire kurmakla bitmediğini, gerekli zihniyet değişikliğini bütün milletçe takip ve teşvik etmek gerektiğini daima hatırlamamız lâzımdır.

Kennedy idaresine Doğru

Ocak ayının sonuna doğru Amerika Birleşik Devletlerinde idarenin devrünü teslimi yapılacak ve Eisenhower iktidarı yeni Reiscumhur Kennedy'e devredecektir.

Hür dünya ve Amerika için tehlikelerin ve müşküllerin arttığı bir zamanda Kennedy sorumluluğu deruhte etmektedir. Komünist cephesinin gittikçe artan tazyikinin karşılanması ve hür dünya mensuplarının ümit ve cesaretlerinin takviye edilmesi dâvaların en önemlisidir. Hür dünyanın lideri olan Amerika'nın son yıllardaki tutumundan hâsıl olan intibai, gayretlerin, daha ziyade komünist tehlikesinin ilerlemesine askerî yollardan set çekme istikametinde olduğu idi. Diğer bir deyişle, yeni akidelerin yayılmasına kuvvet ile mâni olmak üzerinde durulduğu halde, Batı düşünce ve prensiplerinin faal bir şekilde ileri sürülmesi ve bunların, istiklallerini yeni kazanmış olan ve bitaraf vaziyette bulunan memleketlere tatbik edilmesi ikinci plânda kalıyordu. Neticede, teşebbüsler ve yeni teklifler daha ziyade Doğu blokundan ileri geliyor, Batı ise bunları karşılamak ve cevaplandırmakla iktifa eder bir halde bulunuyordu. Bu müşahede, hem ideolojik sahadaki cereyanlar bakımından, hem milletlerarası politikadaki hareketler bakımından vârit görünmektedir.

İşte Kennedy ile yeni Amerikan idaresinin karşılaştığı başlıca mesele, yukarıdaki gidişe nihayet vermek, Batıyı yeniden teşebbüs ve hareket sahibi kılarak, Batı ittifakına müspet bir istikamet vermektir.

Bunun yanında diğer meseleler vardır. Amerikan ekonomisi duraklama haline gelmiş ve ilerleme hızını bir müddettir kaybetmiş görünmektedir. Bu durum henüz bir iktisadî buhran manzarasını arz etmekten uzak olmasına rağmen, yine de endişe vericidir. Çünkü doğu blokunda yıllık iktisadî büyüme hızı yüksektir. Bu sür'atli artış karşısında, Amerika'nın duraklamasına, hey'eti umumiyesi ile Batı tahammül edemez. Şunu da takdir etmek lâzım gelir ki iktisadî meseleyi halletme imkânı sadece Amerika'nın elinde olmayıp, diğer Batı devletlerini de ilgilendirir. Bir müddettir, Amerikan tediye bilânçosunda beliren açık dolayısıyla, Amerika büyük altın kayıpları

Forum Yayınları Seri No : 2

İngiliz Demokrasisine
Bakışlar

Münci KAPANI

Fiyatı : 250 Kuruş

Kitapçılarda arayınız
Posta pulu mukabili Dergimizden
gönderilir.

Kitapçılara, % 20 iskontolu

na uğramıştır. Tediye bilançosundaki açığın başlıca sebebi Amerika'nın, askerî ve iktisadî yardım münasebetiyle harçta yaptığı büyük harcamalar olmuştur. Yoksa, dış ticaretindeki fazlanın gösterdiği gibi, Amerika'nın esas dış iktisadî durumu sağlamdır. İktisadî ve askerî yardım yükünün yeniden gözden geçirilmesi ve Batı arasında paylaşılması icab ediyor. Bu suretle Amerika, yeniden altın kayıplarına uğramak endişesine kapılmaksızın, dahilde ekonomisinin gelişmesini sağlayacak tedbirleri daha rahatça alabilecektir.

Görüldüğü gibi, yeni Kennedy idaresi getin meseleler karşısındadır. Kennedy'nin teşkil ettiği takım güçlüklerin halledileceğine dair ümitler uyardır. Yeni takım umumiyetle, kendisi gibi, genç yaşta elemanlardan mürekkeptir. Yeni Hariciye Nazırı, Rockefeller Vakfının Başkanlığı uzun müddet başarı ile yapmış olan ve daha evvelce dış siyasette tecrübe sahibi olan Dean Rusk'tır. Rockefeller Vakfının başlıca faaliyetleri Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki memleketlere çeşitli yardımlarda bulunmak olduğuna göre, Dean Rusk, bugün hayatî ehemmiyet arzeden bu bölgelerin meselelerine vâkiftir. Hariciye Nazırı Muavinliğine tâyin edilen Amerika'nın eski Hindistan Elçisi Chester Bowles de ileri görüşü ve liberal düşünceleri ile temayüz etmiş bir şahsiyettir. Harici politikanın üçüncü rüknü Demokrat Partinin eski Cumhurbaşkanı aday Adlai Stevenson olacaktır. Adlai Stevenson Birleşmiş Milletlerde Amerikan temsileiliğine tâyin edilmiş olup, kabine âzası statüsünü haiz olacak ve harici politikanın tesbitinde söz sahibi olacaktır.

Maliye ve Millî Müdafaa Nazırlıkları gibi diğer mühim mevkiler de ümit verici şahsiyetlere tevdi edilmiştir. Maliye Nazırı olan Douglas Dillon ötedenberi milletlerarası iktisadî meselelere aşinadır. 41 yaşında olan Müdafaa Nazırı McNamara, Ford kumpanyasının Başkanı bulunuyordu.

Kennedy tarafından teşkil edilen takımın dinamik ve kabiliyetli unsurlardan mürekkep olduğu anlaşılıyor. Cumhurbaşkanı'nın sevkü idaresi altında bu yeni idarenin başarılı olmasını temenni ederiz.

1960 ve Afrika

Geçtiğimiz hafta sonu geride bıraktığımız 1960 yılı, Afrika'ya önemli değişiklikler getirmiş bulunuyor. Bilindiği gibi, bundan on yıl öncesine kadar Afrika kıtasında yalnız dört bağımsız devlet, Mısır, Habeşistan, Liberya ve Güney Afrika Birliği vardı, geri kalan bütün topraklar Avrupa devletlerinin egemenliği altında bulunuyordu. İkinci Cihan Savaşından buyana geçen on beş yıl içinde Afrika'da bir milliyetçilik uyanışı olmuş, bu uyanış sonunda İngiliz, Fransız ve Belçika sömürgecilikleri ömürlerini tamamlamak durumuyla karşı karşıya kalmışlardır. 1960 yılı içinde bağımsızlık kazanan Afrika ülkelerinin sayısı on altıdır ve Afrika, 1961 yılına, yirmi iki bağımsız devletle girmektedir.

Afrika ülkelerinin on altısına bağımsızlık getiren 1960 yılı, aynı zamanda, bu ülkelerin karşı karşıya buldukları bazı sorunları da açıkça ortaya çıkarmıştır. Bu sorunların başında genç Afrika devletlerinin kendi kendilerini idare etmekte çektikleri güçlük gelmektedir. Bu güçlüğü kaynağı, uzun yıllar Afrika ülkelerini sömüren beyazların bu ülkelerin iktisadî kaynaklarından faydalanmakta gösterdikleri çabıkanlığı yerlilerin sosyal ve siyasal eğitimlerinde göstermeye yanaşmamış olmalarıdır. Afrika'ya yerleşen İngilizler buna oldukça dikkat etmişler, fakat Fransız ve Hele Belçika sömürgecileri iktisadî ve idarî kudreti yerlilerin ellerine vermemek için ellerinden geleni geri bırakmışlardır. Bugün beyazları sürerek kendi ülkelerinin yönetimini ele alan siyahlar iş başına her bakımdan tecrübesiz olarak geçmekte, bu yüzden de işler Kongo'da olduğu gibi daha birçok yerde çığırından çıkmaktadır. Afrika'nın siyasal denemesi az genç ülkelerinde hüküm süren siyah-beyaz geçimsizliğini giderecek bir yol bulunmadıkça, ya da yerliler kendi kendilerini yönetime yeterli bir duruma getirilmedikçe bu kıtadaki büyük kaynaşma kolay kolay dümeyecektir.

Genç Afrika ülkelerinin karşı karşıya buldukları ikinci sorun, siyahların kendi aralarındaki geçimsizliklerdir. Yüzyıllar süren Avrupa egemenliği Afrika'da bir toplum bilinci yaratmaktan uzak kaldığı gibi, Afrika milliyetçiliği de kendilerini aynı toplumun üyesi sayan insanları biraraya getirerek kendi başlarına buyruk bir yönetim kurmalarını sağlamaktan çok salt bağımsızlığa ve beyazları Afrika'dan kov-

mak amacına yöneldiği için bugün Afrika'da bir yandan siyah-beyaz kavgası devam ederken, diğer yandan da kabileler arasındaki geçimsizlikler sürüp gitmektedir. Örnek olarak Kongo'da çıkan başıbozukluğun en önemli etkenlerinden birinin kabile geçimsizlikleri olduğunu söylersek, durum daha iyi anlaşılır.

1960 yılı içinde Afrika'da ortaya çıkan üçüncü ve en önemli sorun, genç ülkelerin iktisadî kalkınmalarının sağlanmasıdır. Bu kıtanın çok geniş iktisadî imkânlarının ileri devletlerin sermaye ve bilgi yardımı olmadan kullanılmayacağı açık bir gerçektir. Ancak Batılı devletler yapmaya hazır oldukları bu yardımı genç Afrika ülkelerinin siyasal düzen olarak Batılı anlamda demokratik bir düzeni seçmeleri şartına bağlamak eğilimindedirler. Oysa Afrika'nın ileri gelen liderlerinin büyük çoğunluğu, devletçi ve otoriter bir iç rejim kurmanın ülkelerinin siyasal kalkınması için daha elverişli ve amaca daha çabuk ulaşan bir yol olacağını düşünmektedir. Bu sorun, bağımsızlıklarını kazandıkları güne kadar Batılılar karşısında sıkı sıkıya birleşen Afrika ülkelerini 1960 yılı sonunda ikiye ayırmıştır. Bu ayrılığın en yakın örneği Kongo olayıdır. Bütün Afrika devletleri Kongo'nun sömürgeci devletlerin boyunduruğundan kurtarılması konusunda birleştikleri halde, bu devleti Lumumba'nın mı, yoksa Kasavubu'nun mu temsil etmesi gerektiği konusunda bölünmüşlerdir. Siyasî eğilimleri bakımından daha ılımlı olan Fransızca konuşan Afrika devletleri Kasavubu'yu desteklemişler, Afrika'da otoriter yönetimlerin kurulmasını isteyen Gana, Gine ve Mali gibi devletler Lumumba'nın arkasında yer almışlardır. Sovyetler Birliği, bütün ağırlığıyla, bu sorunu devletleri desteklemektedir.

Batılı devletler genç Afrika ülkelerinin sosyal ve ekonomik gerçeklerini görmezlikten gelerek uzatacakları yardım elini iç düzen şartına bağlamakta ısrar ederlerse, Afrika'nın önümüzdeki yıllarda bu devletlerden biraz daha uzaklaşması kaçınılmaz bir sonuç gibi görünmektedir. Bu bakımdan Batılılar için yapılacak iş, Afrika'yı bölen görüş ayrılıklarının siyasal değil, sosyal ve ekonomik gereklerden doğduğunu kabul ederek, hiçbir karşılık beklemeden Afrika ülkelerine yardım elini uzatmaktadır. Batılılar, yapacakları bu yardımın karşılığını Afrika'da buldukları zaman içinde fazlasıyla aldıklarını unutmamalıdır.

İncelemeler

TÜRK — SOVYET MÜNASEBETLERİ, (1923 — 1960)

Sovyetler Birliği ve Türk Boğazları

A. Halûk ÜLMAN

İkinci Cihan Savaşı sonunda Sovyetler Birliği ile Türkiye'yi karşı karşıya getiren ilk olay, Boğazlar meselesi olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin Boğazların hukukî rejimini tesbit eden Montreux Sözleşmesini memnurlukla karşılamakla beraber İkinci Cihan Savaşının ilk günlerinde bu rejimi kendi çıkarına değiştirmek istediğini bundan önceki yazılarımızda belirtmeye çalışmıştık (1). Bu amaca ulaşabilmek için, Sovyetler Birliği, Almanya ile işbirliği yaptığı devre içinde Almanya'nın, İngiltere ve A.B.D. ile işbirliği yaptığı devre içinde de bu iki devletin yardımını aramıştır. Almanya'nın Sovyetlerin Türk Boğazları konusundaki isteklerini kabule yanaşmadıklarını da, gene bundan önceki yazılarımızdan birinde söylemiştik.

Sovyetler Birliği Boğazlar rejiminin değiştirilmesi meselesini İngiltere'nin önüne ilk olarak Tahran Konferansı sırasında (28 Kasım - 1 Aralık 1943) getirilmiştir. Rusların sıcak denize çıkmak için Boğazlardan geçmek zorunda olduğunu ve bunun için de Montreux Sözleşmesinin değişmesi gerektiğini söyleyen Stalin'e verdiği cevapta, Churchill, Sovyet savaş ve ticaret gemilerini açık denizlerde görmekten memnun olacağını belirtmektedir (2). Ancak bu mesele Tahran'da bu kadarla kalmış ve bu konuda hiçbir karar alınmamıştır.

Boğazlar rejiminin değiştirilmesi, ikinci olarak, 1944 Ekiminde Stalin ile Churchill arasında yapılan Moskova görüşmelerinde bahis konusu edilmiştir. İngiliz Başbakanının Başkan Roosevelt'e yolladığı 22 Ekim 1944 tarihli bir telgrafta şöyle deniliyor: «Stalin Montreux Sözleşmesinin Boğazlardan Sovyet savaş gemilerinin serbestçe geçmesini temin edecek şekilde değiştirilmesini istiyor. Prensip olarak itiraz etmedik. Japonya bu sözleşmeyi imzalayan devletlerden biri olduğu ve İnönü de geçen Aralıkta fırsatı kaçırdığı için (3) bir tadil elzem görünüyor. Tekliflerin hazırlanmasını Sovyetler Birliği'ne bi-

raktık. Stalin bunların mutedil olacağını söyledi.» Churchill'in bu telgrafına verdiği cevapta Stalin'in Montreux Sözleşmesinin değiştirilmesi konusunda yaptığı teklifleri «çok ilgi çekici» bulunduğunu söyleyen Başkan Roosevelt bu meselenin ileride yapılacak üçlü konferansta tartışılması gerektiğini bildirmektedir (4). Nitekim Türk Boğazlarının durumu 1945 yılı Şubatında toplanan Yalta Konferansı sırasında görüşülmüş, fakat bir karara varılamamıştır (5).

SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN

19 MART 1945 TARİHLİ NOTASI

Yalta Konferansının dağılmasından bir ay kadar sonra, 19 Mart 1945 tarihinde, Sovyetler Birliği Türkiye'ye bir nota vermiştir. Verildiği andan başlayarak Türk dış politikası üzerinde büyük etkiler yapan bu notada, Sovyet hükümetinin süresi 7 Kasım 1945 de bitecek olan 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Andlaşmasını yenilemek istemediği bildiriliyor ve buna sebep olarak da, bu andlaşmanın İkinci Cihan Savaşı sonunda ortaya çıkan yeni duruma uygun bulunmadığı ve ciddi surette iyileştirilmeğe muhtaç olduğu söyleniyordu (6).

Bu notanın arkasında yatan gerçek Sovyet emellerini sezen Türk devlet adamları bu notayı aldıktan sonra Sovyetler Birliği ile en uygun anlaşma zeminini aramaya başlamışlardır. Gerçekten, Ankara hükümetinin 4 Nisan 1945'de Sovyetler Birliğine verdiği karşı notada, süresi sona ermekte olan 17 Aralık 1925 andlaşması yerine her iki tarafın da bugünkü yararlarına daha uygun ve ciddi değişiklikleri kapsayan yeni bir andlaşma yapılması yolundaki Sovyet telkinlerinin uygun görüldüğü ve bu maksatla yapılacak tekliflerinin büyük bir dikkat ve iyi niyetle tetkik edileceği söylenmektedir (7).

Ancak aradan çok geçmeden Türkiye'nin egemenlik ve bağımsızlık haklarının bir kısmını kaybetmeden Sovyetler Birliği ile anlaşabilmesinin imkânsız olduğu görülmüştür.

HAZİRAN 1945 İSTEKLERİ

Sovyetler Birliği'nin Dışişleri Bakanı Molotof Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'le 7 Haziran 1945 de yaptığı bir görüşme sırasında, eğer Sovyetler Birliği ile anlaşmak istiyorsa Türkiye'nin bazı Sovyet isteklerini kabul etmesi gerektiğini söylemiş ve bu istekleri şöyle sıralamıştır:

1. 16 Mart 1921 tarihli Moskova Andlaşmasıyla tesbit edilen Türk-Sovyet sınırında Sovyetler Birliği lehine bazı düzeltmeler yapılması,

2. Boğazların Türkiye ile Sovyetler Birliği tarafından müştereken savunulması ve bunu sağlamak için Sovyetler Birliğine Boğazlarda deniz ve kara üsleri verilmesi,

3. Boğazlar rejimini tesbit eden Montreux Sözleşmesinin Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında imzalanacak iki taraflı bir andlaşma ile değiştirilmesi.

Molotof'a verdiği cevapta Selim Sarper Türk hükümetinin 16 Mart 1921 tarihli Moskova andlaşmasıyla tesbit edilen Türk-Sovyet sınırının değiştirilmesine ve Boğazlarda Sovyetler Birliğine üs verilmesine razı olamayacağını söylemiş, çok taraflı bir akit olan Montreux Sözleşmesinin de yalnız iki devlet arasında yapılacak bir andlaşma ile değiştirilemeyeceğini belirtmiştir (8).

Türk hükümetinin Sovyet isteklerini reddetmesi üzerine Sovyetler Birliği 1945 yılı ortalarından başlayarak Türkiye üzerine ağır bir siyasî baskı yapmaya girişmiş, Sovyet radyo ve gazeteleri bazı Türk illerinin, bu arada Kars ve Ardahan'ın Sovyetler Birliğine bırakılması için geniş bir kampanya açmışlardır.

O güne kadar dostluğuna büyük kıymet verdiği Sovyetler Birliğinin bu davranışı karşısında Türkiye bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü bakımından büyük bir endişe duymuş ve silâhlı bir Sovyet saldırısına uğradığı takdirde tek başına da olsa bu saldırıya karşı koymak azminde olmakla beraber, iktisadî ve askerî gücü bakımından Sovyetler Birliği karşısında yalnız kalmak istemediği için, 1939 yılından buyana ittifak bağı ile bağlı olduğu İngiltere'nin ve İkinci Cihan Savaşı sonunda en kuvvetli devlet olarak beliren A.B.D. nin desteğini kazanmaya çalışmıştır. Sovyetler Birliğinin savaş sonu emellerini daha İkinci Cihan Savaşı sona ermeden anlayan İngiliz hükümeti Türkiye'

nin aradığı diplomatik desteği esirgememiş ve 18 Haziran 1945 de Amerikan hükümetine başvurarak Yalta kararlarına aykırı olan bu Sovyet davranışı konusunda üç büyükler arasında yapılması kararlaştırılan Potsdam Konferansından önce ortak bir Anglo - Amerikan tutumu tesbit edilmesini istemiştir (9). Diğer yandan, İngiltere'nin kesin bir sonuç vermeyen bu denemesinden sonra, Türkiye de Amerikan hükümetinin bu konuda ne düşündüğünü öğrenmek ve bu devletin Sovyetler Birliği nezdinde teşebbüse geçmesini sağlamak istemiştir. Ancak Amerikan Dışişleri Bakan yardımcısından Mr. Grew 7 Temmuz 1945 de kendisi ile bu konuda bir görüşme yapan Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydura Molotof'la Selim Sapper arasında Moskova'da yapılan görüşmenin şimdilik dostane bir görüş teatisine benzediğini, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye hiçbir müşahhas tehdit yöneltmediğini söyleyerek A.B.D. nin Sovyetler Birliği nezdinde teşebbüse geçmeden önce Potsdam Konferansının sonucunun alınmasını beklemek gerektiğini ileri sürmüştür (10).

POTSDAM KONFERANSINDA TÜRK BOĞAZLARI

Montreux Sözleşmesinin Sovyet ticaret ve savaş gemilerinin Boğazlardan serbestçe geçebilmesini temin edecek şekilde değiştirilmesi İngiltere ve A.B.D. tarafından daha önce kabul edildiği için bu konu 17 Temmuz - 2 Ağustos 1945 tarihleri arasında toplanan Potsdam Konferansında hiç tartışılmamış, buna karşılık Sovyetler Birliği'nin Boğazlar meselesine yalnız Türkiye ile kendisini ilgilendiren iki taraflı bir mesele olarak bakması ve Boğazlarda deniz ve kara üsleri istemesi bu tutuma tamamen karşı olan İngiltere ile Sovyetler Birliği arasında sert tartışmalara yol açmıştır (11).

Potsdam'da Boğazlar meselesine ortaklama bir hal çaresi bulmaya çalışan devlet, A.B.D. dir. Boğazlar meselesinin bütün devletleri ilgilendiren bir mesele olduğunu söyleyen Truman bütün milletlerarası su yollarından geçişin serbest olmasını ve Türk Boğazlarına da bir milletlerarası su yolu statüsü verilmesini istemiştir. Fakat Stalin, Truman'ın milletlerarası su yolları konusundaki teklifine katılmakla beraber, Türk Boğazlarının özel bir durumu olduğunu söyleyerek bu boğazların statü-

sünün ayrı bir mesele olarak ele alınması için ısrar etmiştir. Stalin'in bu ısrarı karşısında Amerikan ve İngiliz idarecileri Sovyet gemilerinin Boğazlardan geçişini üç büyük devletle diğer ilgili devletlerin teminatı altına koymayı teklif etmişlerdir. A.B.D. ile İngiltere'ye göre böyle bir teminat kabul edilirse Sovyetler Birliği'nin Boğazlarda üs istemesine gerek kalmıyacaktı. Fakat Sovyet idarecileri bu teklifi de kabule yanaşmamışlardır.

Sovyetler Birliği'nin Boğazlarda üs istemekte ısrar etmesi üzerine iki tarafın görüşlerini birleştirmek mümkün olmamış ve her üç devletin Boğazlar konusundaki görüşlerini Türkiye'ye ayrı ayrı bildirmelerine karar verilmiştir (12).

BOĞAZLAR KONUSUNDAKI SOVYET NOTALARI

Sovyet hükümeti, Potsdam'da alınan bu karara dayanarak, 7 Ağustos 1946 da, Türkiye'ye Boğazlar konusundaki görüşlerini ihtiva eden bir nota vermiştir. Bu notada İkinci Cihan Savaşı içinde vuku bulan olayların Montreux Sözleşmesi ile tesis edilmiş bulunan Boğazlar rejiminin Karadeniz devletlerinin güvenliğini korumaya yetmediğini gösterdiğini ileri süren Sovyet hükümeti, savaş sırasında bazı düşman gemilerinin Boğazlardan geçirildiğini iddia ederek, şu esaslara dayanan yeni bir rejimin kurulmasını istiyordu:

1. Boğazlar bütün devletlerin ticaret gemilerinin geçişine devamlı olarak açık olmalıdır.
2. Boğazlar Karadeniz devletlerinin savaş gemilerinin geçişine devamlı olarak açık olmalıdır.
3. Özel surette öngörülecek haller dışında, Boğazlar Karadenize sahili olmayan devletlerin savaş gemilerine kapalı tutulmalıdır.
4. Karadenize girmek ve Karadenizden çıkmak için tabii bir su yolu olan Boğazlarla ilgili rejimin kurulması yalnız Türkiye'nin ve Karadenize sahili olan diğer devletlerin yetkisi içinde olmalıdır.
5. Boğazlarda ticarî seyrüseferin serbestliğini ve Boğazların güvenliğini sağlamak hususuyla en fazla ilgili ve bunu gerçekleştirmeye en güçlü iki devlet oldukları için, Türkiye ve Sovyetler Birliği, Boğazların diğer devletler tarafından Karadenize sahili bulunan devletler aleyhine kullanılmasının

önüne geçmek amacıyla bunların savunmasını müştereken temin etmelidir.

Türk hükümeti, İngiliz ve Amerikan hükümetleriyle yaptığı danışmalardan sonra Sovyetler Birliği'ne verdiği 26 Ağustos 1946 tarihli bir nota ile, Montreux Sözleşmesinin savaş ve ticaret gemilerinin Boğazlardan geçişi ile ilgili hükümlerinde bazı değişiklikler yapılabileceğini kabul etmekle beraber, Montreux rejiminin kaldırılması ve Boğazların müşterek savunulması konusundaki Sovyet isteklerini reddetmiştir. Bu notada belirtildiğine göre, Montreux Sözleşmesinin yalnız Karadenize sahil-dar devletler tarafından kararlaştırılacak yeni bir rejimle değiştirilmesi Montreux görüşmelerine katılan ve sözleşmeyi imzalayan diğer devletlerin menfaatlerini tanınamak demek olacağı gibi Boğazları iki devletin müşterek savunması altına koymak da, «millî bakımdan, Türkiye'nin hiçbir surette feragat edemeyeceği ve takyidini kabul edilemeyeceği egemenlik haklarına ve güvenliğine aykırıdır... Bu teklifin kabulü, Türkiye'nin Boğazlarda oynadığı muvazene ve irtibat unsuru rolünün sona ermesi ve Karadeniz devletlerinin sözde güvenliğinin Türkiye'nin güvenliğinin imhası üzerine kurulması demek olacaktır... Cumhuriyet hükümeti, memleketi, nereden gelirse gelsin, her tecavüze karşı var kuvvetiyle müdafaa vazifesinin kendisine ait olduğu kanaatinde» (13).

(1) Bunlar için FORUM'un 150 (1 Temmuz 1960) ve 153 (15 Ağustos 1960) no.larına bakınız.

(2) Winston S. Churchill, *The Second World War*, Vol. V, London: Cassell Co. Ltd, 1952, sh. 336.

(3) Churchill'in burada «geçen Aralık ayı» sözüyle anlatmak istediği şey, 1943 Aralıkta İnönü, Churchill ve Roosevelt arasında yapılan Kahire Konferansıdır. Kahire'de Churchill, Tahran Konferansında üç büyükler arasında alınan bir karara uygun olarak Türkiye'nin savaşa katılmasını istemiş, İnönü de bu isteği «prensip olarak» kabul etmekle beraber, bunun için gerekli malzeme ve teçhizat verilmeden Türkiye'nin savaşa giremeyeceğini söylemiştir. Türkiye'nin bu davranışı İngiltere'yi çok kızdırmışa benzemektedir. Bu konuda geniş bilgi için bakınız: Fahir H. Armaoğlu, «İkinci Dünya Harbinde Türkiye», *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: XIII, No. 2.

(4) Churchill'in telgrafı ve Roosevelt'in cevabı için bakınız: *Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers: The Conferences at Malta and Yalta*, Department of State Publication no. 6190, Was-

Küba ve Mısırdaki Toprak Reformu

Suat AKSOY

(5) Yalta Konferansında Boğazlar meselesi için bakınız: Aynı kaynak, sh. 903-905.

(6) Aynı Tarihi, No. 136 (Mart 1945), sh. 52.

(7) Aynı kaynak, No. 137 (Nisan 1945), sh. 63.

(8) Molotof ile Selim Sarper arasındaki bu görüşmenin tafsilâtı görüşmeden bir ay kadar sonra Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur tarafından Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcılarından Mr. Grew'ya anlatılmıştır. Grew'nun anılarında bu konuda geniş bilgi vardır. Bakınız; Joseph C. Grew, *Turbulent Era, A. Diplomatic Record of Forty Years*, Vol. II, Cambridge, Mass.: Houghton Mifflin Co., 1952, sh. 1470-1473. Diğer yandan, o günlerde Ankara Radyosu bir yayınında Sovyetlerin bu üç istekten başka Türkiye'de daha demokratik ve temsilî bir sistem kurulmasını istedikleri de açıklanmıştır (George Kirk, *Survey of International Affairs, The Middle East 1945-1950*, Royal Institute of International Affairs, London, 1954, sh. 21). Bir Amerikalı yazara göre de, Sovyet istekleri arasında, Türkiye'nin İngiltere ile olan ittifak bağını kesmesi ve Sovyetler Birliği ile bu devletin Balkanlardaki komşularıyla imzaladığı anlaşmalara benzer bir anlaşma imzalaması da vardır. Bakınız: Joseph M. Jones, *The Fifteen Weeks*, New York: The Viking Press, 1955, sh. 60.

(9) Joseph C. Grew, adı geçen eser, sh. 1469-1470.

(10) Aynı kaynak, sh. 1470-1473.

(11) Potsdam Konferansının tutanakları daha yayınlanmamıştır. Bu bakımdan, bu konferansta Türkiye ve Türk Boğazları konusunda konuşulanlar için ancak yazılmış anılardan, bu arada Churchill ve Truman'ın anılarından faydalanmak zorunda kaldık.

(12) Protocol of the Proceedings of the Berlin (Potsdam) Conference, August 1, 1945. Bu kararın Rusca metni İngilizce metinden biraz değişikdir. İngilizce metne göre her üç devletin Boğazlar konusundaki görüşlerini Türkiye'ye ayrı ayrı bildirmeleri gerekirken, Sovyetler Birliği Rusca metnin Boğazlar meselesinin üç devletin herbiri ile Türk hükümeti arasında ayrı ayrı yapılacak görüşmelere konu teşkil etmesini gerektirdiğini ileri sürmüştür. Bu ayrılık, sonradan, A.B.D. ile Sovyetler Birliği arasında anlaşmazlık çıkmasına yol açacaktır. Bakınız: Harry N. Howard, «Some Recent Developments in the Problem of the Turkish Straits, 1945-1946», *The Department of State Bulletin*, January 26, 1947, sh. 144.

(13) Bu Sovyet ve Türk notalarının metinleri için bakınız: Aynı Tarihi, No. 153 (Ağustos 1946), sh. 72-83.

İktisaden geri kalmış memleketlerde toprak reformu dâvası çözümlenmesi gereken en önemli meselelerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Geniş toprak sahiplerini siyasi iktidardan uzaklaştıran bazı geri kalmış memleketler, bunların iktisadî nüfuzlarını da kırmak ve topraksız köylüyü topraklandırmak amacıyla radikal toprak reformlarına girişmişlerdir. Böylece memleketlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını değiştirecek sıkı tedbirler almışlardır. İkinci Dünya Savaşından sonra Küba ve Mısır bu konuda gösterilecek örnek memleketler arasındadır. Burada Küba ve Mısır'da yürürlüğe konan toprak reformları kanunları kısa bir şekilde incelenecektir. Bu arada bizim 11.6.1945 tarih ve 4753 numaralı «Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu» ile de bazı karşılaştırmalar yapılacaktır.

I — KÜBA:

17 Mayıs 1959 tarihli Küba Toprak Kanunu (1) bizim Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun (2) tersine meselelerin esasına doğrudan doğruya el atmış ve memleketin sosyal ve ekonomik bünyesini değiştirecek tedbirleri ilk bölümünde kesin bir şekilde ifade etmiştir.

Kanun birinci maddesinde büyük çiftliklerin kaldırıldığını, gerçek veya tüzel kişilerin 4000 dönümden fazla toprağa malik olamayacaklarını, bu sınırı aşan toprakların toprağı olmayan köylü veya tarım işçisine dağıtılmak üzere kamulaştırılacağını bildiriyor. Bu sınırmın ilk bakışta pek yüksek olduğu sanılabilir. Fakat Küba'nın ihtilâlden önce içinde bulunduğu şartları gözönüne almak gerekir. Eski diktatör Batista zamanında 11 Amerikan şirketi 1.181.088 hektar araziye sahipti. Bu miktar şeker kamışına ayrılan toprakların % 47,4 ünü karşılıyordu. 9 mülk sahibi Kübalı ise 623.700 hektar toprağına sahipti. Bu da şeker kamışı yetiştirilen toprakların % 25,1 i demekti. Cuban Atlantic Sugar Co. adlı Amerikan şirketi tek başına 250.000 hektarlık şeker kamışı arazisine malikti. Kaçan eski bir bakanın 5400 hektar arazisi vardı (3).

Bu şartlar altında 4000 dönümden yukarı toprakları kamulaştırmak gayet radikal bir tedbir olarak kendini göstermektedir. Çünkü toprak, büyük Amerikan şirketlerinin ve birkaç Kübalı-

nın elinde, geniş sahalar halinde toplu olarak bulunmaktaydı. 4000 dönümden yukarı toprakları kamulaştırarak, bu çok az sayıdaki yabancı ve yerlilerin topraklarını topraksız köylüye dağıtmak memleketin yapısını toptan değiştirecekti. Esasen kanun 6 ncı maddesinde, bizim Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun eski 17 ncı maddesine benzer bir hükümlerle bu sınırı daha da indirmiş bulunmaktadı. 4000 dönümden fazla olmayan arazi prensip olarak kamulaştırılmaz. Fakat bu topraklar 667 dönümden fazla toprağı olmayan kiracı, ikinci kiracı veya ortakçılar tarafından işletiliyorsa bunlar da kamulaştırılır. Küba Kanunu böylece toprağın onu işleyenlere ait olması prensibini kabul etmiş bulunuyor.

Kanun 3 ncü maddesinde Devlet, il ve belediye topraklarının da dağıtılabilirliğini yazmaktadır. Burada Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile önemli bir aykırılık görülüyor. Bizim kanunda, devlet, il ve belediye toprakları öncelikle kamulaştırılır, sonra özel mülkiyet gelir. Halbuki Küba Kanunu esas olarak özel mülkiyetin kamulaştırılacağını söyledikten sonra, bunun yanında ikinci dereceden olarak devlet arazilerinin de kamulaştırılabileceğini yazıyor.

Beşinci maddede her bölgedeki kamulaştırma ve dağıtım sırası şöylece gösterilmiştir:

a) Kiracıların, ikinci kiracıları, ortakçıların v.b. üzerinde çalıştığı, devlete veya özel mülkiyete ait topraklar.

b) İkinci maddenin kamulaştırma dışında bıraktığı topraklardan başka topraklar.

c) Reformun tatbik edildiği diğer topraklar.

Burada ilk bende yine toprağın onu işleyenlere ait olması prensibinin kabul edilip, yürürlüğe konduğunu görüyoruz. Toprak üzerinde kiracı, ortakçı olarak çalışanlara dağıtılacaktır.

Kanun ikinci bölümünde toprak dağıtımını ve toprak sahiplerinin tazmini meselelerini ele almıştır. Toprak dağıtımında bir «asgarî geçim haddi» tesbit edilmiştir. Bu had, 5 kişilik bir aile için, şehirden uzakta, randımanı vasa-tî, sulak olmayan 260 dönümlük bir toprak olarak kabul edilmiştir. Bizim Çiftçiyi Topraklandırma Kanununda böyle

asgarî bir had tesbit edilmemiş, ancak 39 ncu maddede aile fertlerinin iş kuvvetlerinin değerlendirilmesine yetecek genişlik, kuvvet ve çeşitte olmak üzere küçük arazi haddi içinde (yani 500 dönüm dahilinde) arazi verilir denmektedir. Burada her memleketin ve her bölgenin özel şartlarına göre hareket etmek gerekmektedir. Örneğin bizde Ege, Orta Anadolu, Doğu Anadolu bölgelerinin karakterleri farklıdır. Hattâ her bölgenin muhtelif mıntıkaları birbirine benzemiyebilir. Onun için, toprak kamulaştırma ve dağıtımında her bölgenin özelliklerine göre hareket etmek gerekmektedir.

Küba Kanunu özel mülkiyete konu olan topraklar üzerinde çalışan ortakçı ve kiracılara asgarî geçim haddini aşmamak şartıyla toprakların bedelsiz olarak dağıtılacağını belirtiyor. Eğer bunların, bu haddiye aşağı toprakları varsa bu haddiye varmak için gereken topraklar şartların elverdiği ölçüde kendilerine dağıtılacaktır. Eğer toprak 667 dönümü geçmeden asgarî geçim haddini aşarsa, 667 dönüme kadar olan kısmı kiracı veya ortakçı zorla satın alabilir. Asgarî geçim haddinden az toprakların sahipleri, toprağı kendileri işledikleri takdirde o hadde kadar olan topraklar şartların elverdiği ölçüde kendilerine bedelsiz olarak verilir.

22 nci maddede toprağın dağıtım sırası aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

- a) İşlediği topraktan kovulan köylüler,
- b) Dağıtılan toprak bölgesinde oturup da, toprağı veya yeter derecede toprağı olmayan köylüler,
- c) Dağıtılan toprak üzerinde yaşayan tarım işçileri,
- d) Önce komşu bölgelerden başlamak üzere diğer bölgelerdeki köylüler,
- e) Önce komşu bölgelerden başlamak üzere diğer bölgelerdeki tarım işçileri,
- f) Bütün toprak isteyen diğer kişiler; bunlardan önce tarım konusunda tecrübesi olanlar tercih edilecektir.

Yukarıda sayılan her grup içinde de aşağıdaki sıra takip edilecektir:

- a) İsyân ordusu üyeleri veya geçindirmek mükellefiyetinde buldukları aileleri,

b) İsyân ordusu yardımcı birlik üyeleri,

c) Eski diktatörün veya harbin kurbanları.

d) Diktatörlüğe karşı ihtilâl avasına katılıp şehit düşenlerin geçindirmek mükellefiyetinde buldukları akrabaları.

Herhalde, aile başkanları tercih edileceklerdir.

Toprakları kamulaştırılan mülk sahiplerine, Anayasa tarafından garanti altına alınmış tazminat hakları ödenecektir. Tazminat bu maksatla çıkarılacak «Toprak Reformu Tahvilleri» yoluyla ödenecektir. 20 yıl vâdeyle çıkarılacak bu tahvillerin faiz haddi % 4,5 olacaktır.

Bu kanunun gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak için Tarım Reformu Millî Enstitüsü, millî toprakları bölgelere ayıracaktır. Bizim 1945 tarihli kanunumuz her ili bir bölge kabul etmiş, sonra bu ilçe olarak değiştirilmiştir. Şüphesiz bölgelerin tâyininde idarî taksimatı değil, tarımsal yapıyı esas alan bir ölçünün kabulü daha uygundur. Her bölgede, aile başkanlarının ve kooperatiflerin yardımıyla, devlet tarafından devlet yardım merkezleri kurulacaktır. Bunlar köylüye tarım makina ve aletleri verecek, silolar, mağazalar, su kanalları v.b. kuracaklardır.

Küba'da bu kanunu yürütmekle görevli ve hukukî kişiliği olan «Tarım Reformu Millî Enstitüsü» adıyla bir teşkilât kurulmuştur. Enstitünün başında hükümet tarafından tâyin edilmiş bir Başkan ve bir Yürütme Direktörü bulunmaktadır. Kanun bu Millî Enstitünün yetki ve görevlerini uzun uzun yazmaktadır. Bunların tafsilâtına girmiyecəğiz. Fakat şunu söylemek gerekir ki bu Enstitü toprak reformunun iyi bir sonuca varabilmesi için geniş yetkilerle donatılmış ve kendisine büyük teşebbüs imkânları sağlanmıştır. Böylece bu Enstitü donuk kalıplar içinde kalmadan, şartlara göre hareket serbestisini elde etmiş ve reformun baş müessesesi olmuştur. Küba Tarım Reformu Millî Enstitüsü gerçekten devrime bir teşkilât olarak ve geniş köylü kütleleriyle elbirliği halinde çalışarak büyük işler başarmıştır.

Küba kanunundaki diğer bir yenilik de bu kanundan veya genel olarak ta-

rım anlaşmazlıklarından çıkacak meseleleri hal için özel tarım mahkemeleri kurmuş olmasıdır. Bunların teşkilâtı Millî Enstitü tarafından gösterilecektir.

II — MISIR:

Mısır toprak reformu kanununu 9 Eylül 1952 tarihinde kabul etmiştir (4). Bu kanun mülkiyetin sınırlandırılması ve köylüye toprak dağıtılması ile yetinmemiştir. Ayrıca toprak sahibi ile kiracı ve ortakçı arasındaki bağlar kanun tarafından tesbit edilmiş, tarım işçilerinin ücretleri asgarî bir hadde bağlanmış, tarım işçilerine sendika kurma hakkı tanınmış, kooperatifler kurulması mecburî tutulmuştur.

9 Eylül 1952 tarihli Mısır kanunu tarım mülkiyetini 840 dönüm olarak sınırlandırmıştır. İlk iki çocuğa 210 ar dönümlük bir hak da tanınarak 1260 dönüme kadar çıkılmıştır. Bu sınırı aşan toprakların kamulaştırılması için 5 yıllık bir müddet kabul edilmiştir. Her yıl sınırı aşan toprakların 1/5 i kamulaştırılacak ve beş yıl sonra kamulaştırma tamamlanacaktır. Kanunun yürürlüğe girdiği gün 2.772.000 dönüm toprak kamulaştırılabilir duruma giriyordu. Bu toplama Faruk'un ve eski kral ailesi mensuplarının 756.000 dönüm toprağı dahil değildir.

Toprak dağıtımından faydalananların sırası şöyledir:

- a) Daha önce toprağı işleyen kiracı,
- b) Toprağı en yakın kaza sakinleri,
- c) Köy içinde en fakir ve en kalabalık aile.

Mısır'da toprak dağıtımı, Küba'dan Küba ve Mısır'da toprak reformu — 4 farklı olarak satışla yapılmaktadır. Fakat satış fiatları kamulaştırma bedeline eşit tutulmuştur ki bu da gerçek değerini ancak yarısını karşılamaktadır. Ödeme için de 30 yıllık uzun bir zaman kabul edilmiştir. Çiftçiye Topraklandırma Kanununda da ödeme şartları çok hafifletirilmiştir. Ödeme borçlandırmayı takip eden altıncı yıldan sonra başlayacak ve yirmi yılda, yirmi eşit taksitte ödenecektir. Borçlara faiz yürütülmeyecektir.

Turizmde Karayolunun Önemi

Şevki VANLI

Mısır'da kamulaştırılan toprağın değeri olarak toprak sahibine ödenecek bedel, arazi vergisininin 70 misli kabul edilmiştir. Bu değer uzmanların ifadesine göre o zamanki gerçek değerdir. Kamulaştırma bedeli % 3 faizli 30 yıllık Hazine Tahvilleri vasıtasıyla ödenecektir. 1956 Temmuzunda 1.950.000 dönüm toprak kamulaştırılmıştı.

Mısır'da da Küba'daki Tarım Reformu Millî Enstitüsüne benzer bir teşkilât kurulmuştur. Toprak reformunun yürürlüğe konması ve idaresi «Toprak Reformu Komitesine» verilmiştir. Bu komite özel bütçesi, teşkilâtı, mühendisleri olan ve kamulaştırmayı ve dağıtımını yapan hukukî kişiliğe sahip muhtar bir idaredir.

Dağıtılan toprakları alan köylüler tarım kooperatiflerine girmeye mecbur tutulmuşlardır. Bu kooperatifler hükümetin gönderdiği bir temsilci vasıtasıyla idare olunurlar. Bu kooperatifler istihsalı teşkilâtlandırır, köylülere maddî yardım yapar, mahsulü alır ve araya başka bir vasıta sokmaksızın mahsulü satar ve üyeler arasında paylaşır.

Mısır'daki toprak reformundan 1,5 milyon köylü faydalanmıştır. Fakat geriye bu reformdan faydalanamayan büyük bir köylü kitlesi kalmıştır: Kanun bunları da kira ve ortakçılık şartlarını tâyin etmekle korumuştur. Kira fiyatları hiçbir zaman arazi vergisininin 7 mislini aşamayacaktır. Kira aynı olarak ödendiği zaman toprak sahibinin hakkı mahsulün yukarıda söylenen değerini aşamaz. Ortakçılık halinde toprak sahibinin hakkı bütün masraflar çıktıktan sonra mahsulün yarısını geçemez. Bu uzmanların tahminine göre tatbik edilgelemede olan kira fiyatlarında % 33 kadar bir düşüşü ifade etmektedir.

(1) FAO, Recueil de Législation, CUBA, Loi de réforme agraire.

(2) Forum, 15 Ekim 1960, sayı 157.

(3) Le Monde, 17-18 Mars 1960.

(4) Jean et Simonne Lacouture, L'Égypte en Mouvement, Paris 1956, sayfa 323-338.

Pierre Fromont, L'Agriculture Égyptienne et ses problèmes, Paris 1954, sayfa 119-123.

Turist'in en çok ilgilendiği şeylerden birisi de seyahat aracıdır. Gezme maksadı geziş şeklini doğurmakta ve onu bu şekle en elverişli aracı seçmeğe götürmektedir. Dünyün turisti gemiyle trenle peşinen kararlaştırılmış bir yere gitmekteydi. Bugünkü turist ise otomobilini kullanarak, kendi başının buyruğu olmayı istiyor. Yani otomobil ve benzeri araçlar, hergün biraz daha önem kazanmaktadır.

25 - 30 yıl önce, turist tatilini iyi geçirmek isteyen bir zengindi. Özellikle İkinci Cihan Savaşı'ndan sonra, turist, tatilini iyi geçirmekle beraber, değişiklik arayan, ağır bir çalışma yılından sonra canının çektiğini yapmak isteyen bir ortahallî kimse olmuştur.

Dün Paris'e, Nis'e, Venedik'e, Floransa'ya giderek haftalarca aynı yerde kalıncıydı. Bir yeri derinlemesine tanımak ve tadını çıkarmak, hal vakitli zengininin programıydı. Uzun bir deniz gezintisi de buna bir değişiklik getirebilirdi. Bu gezginler için önemli özellikleri ve güzellikleri olan bir yerin seçilmesi, o yıl için yeterdi. Buraya tren veya gemi ile gitmekte, otel, lokanta v.s. gibi gereken tesisleri bulmaktaydı.

Bugünün adamının tatili kısa, parası sayılı, maksadı başkadır. Görme ve tanıma heyecanı hergün biraz daha ucuzlamakta ve yayılmaktadır. Gemi onun için hareket kaabiliyeti zayıf, zaman kaybettiren bir araçtır. Tren şebekesi, çok eskiden normal yoleu ve yük taşıma aracı olarak plânlanmıştır. Hareket serbestliği vermemekte, şehir içi gezintilerinde, turisti yaya bırakmaktadır. Uçağın da bu engelleri olduğu gibi, ayrıca pahalı bir araç olmakta devam etmektedir. Nitekim bu taşıtlar turizmdeki yerlerini saklayabilmek ve ya alabilmek için büyük çaba göstermektedir.

Motorlu araçlar, otomobil, otobüs, motosiklet gün geçtikçe çoğalmaktadır. Bunlarla gezmek hem daha ucuz olmakta, hem de büyük bir hareket serbestisi vermektedir. Onunla istenen zamanda yola çıkmak, istenen yere gidebilmek, kalmak, oturmak, kamp kurmak gibi, ancak geçilmekte olan yerlerin doğurduğu ilgi ve şekille mümkün olmaktadır. Otomobilin arkasına takılan römork-evler, konaklama yönünden de ucuzluk, kolaylık sağlamakta ve şe-

hirde kalma zorunluğunu gidermektedir.

Motorlu araçlar yanında, bisikletler ve başkalarının araçlarından ve nezaketinden faydalanan (oto-stopçular) oto-durdurucular da eksik değildir. Talebe ve parasız gençlerin başvurduğu bu sistem Avrupa'da gittikçe bir spor haline gelmekte ve paralı gençler de bunu bir değişiklik olarak yapmaktadır.

Özel isteklerin, özel araçlarla sağlanabileceği tabiidir. Ancak bu şekilde hareket serbestisi sağlanabilmektedir. Bunun için turizm bakımından da karayollarının önemi gün geçtikçe artmaktadır. Yalnız her karayolunun turizm endüstrisine elverişli olduğu da söylenemez. Bunun için istenen yolu sahibolması gereken özellikleri vardır.

Karayollarının plânlanmasında çeşitli faktörler yer alabilir. Bunlardan birkaçı, şehirler arasındaki bağlantıyı sağlamak, ticarete hizmet maksadı ile ithalât, ihracat ve dağıtım şebekesini düzenlemek, Millî Savunma programlarının ihtiyacını karşılamak ve nihayet turizm endüstrisinin isteklerini temin etmektir. Bu faktörlerin çoğu zaman bağdaşmayacağı ve böylece bir memleketin karayollarının çok taraflı meselelere cevap vermek için devamlı bir gelişme içinde olması tabiidir. Yollar zaman zaman birleşebilirler. Fakat her birinin otonom şeritler olması, birleşmelere ancak değişik unsurları tatmin edebilecek çözümlerin elde edilebilmesi halinde yer verilmesi gerekmektedir. Diğerleri için de söylenebileceği gibi, turizme hizmet edecek şebekenin önce diğerlerini yok farzederek tâyini, sonra birlikte tetkik edilerek tasarruf imkânlarının aranması iyi olacaktır.

Turizm yolunun devamlı olmasını sağlamak zorundayız. Yani harita üzerinde gezginin ilgilenebileceği yerleri tesbit etmek ve bunları kesintisiz bir yol şeridi ile bağlamamız lâzımdır. Yolun kesintisiz olması, gezen kişinin bir defa geçtiği yoldan tekrar geçmemesini, yolu boyunca hep yeni ve değişik yerler görmesini sağlamalıyız. Bu anlam gözönünde tutulursa, yabancı gezgin yurdumuza bir yerden girecek, düşünmeğe ihtiyaç duymadan, peşinen hazırlanmış, en kısa zamanda en çok şeyi görebilecek şekilde çizilmiş olan

yolda ilerliyecektir. Gezisi devamında uzun zaman ilgi duyacağı birşeye rastlamayacağı kısımlar olmaması gerekmektedir. Öyle ki, ziyaret ettiği yerlerin sonunda sınıra gelmiş olmalıdır. Bunu gerçekleştirmek ancak iyi tayin edilmiş bir yol şeridi ile mümkündür. Eğer bu yol şeridi üzerinde, ilgi çekici özellikleri olmayan uzun mesafeler varsa, buralarda da bir şeyler icad etmek, sun'î bir değişiklik temin etmek ihtiyacındayız.

Bu şeritlerin başlangıç ve bitişlerini biz tesbit ederken uzunluğunu da tayin etmeliyiz. Zaman zaman konaklama ihtiyacını da katarak, meselâ iki, üç, dört haftalık turlar olmasını hesaplayabiliriz. Böylece turistik yol şeridinin bir tane değil, birkaç tane olacağı meydana çıkacaktır. Bu şeritlerin bazı kısımlarında bir beraberlik olabileceği gibi, turizm transit yolları da bunlardan faydalanabilir.

Turizm karayolunun genel plânlanmasında gözönünde tutulması gereken birkaç esasî ana hatları ile gördük. Şimdi de yolun özelliklerini ele alacağız. Bir karayolunun şekilleri olabileceğine pek önem verilmemektedir. Sağlam, geniş ve düzgün olması istenerek meselenin çözüldüğü zannedilmektedir. Halbuki bir şehir yolunun bir şehir dışı yolundan farklı özelliklere sahip olacağı gibi şehirdışı yolunda da (otostrad) denilen sür'at yolu, (park-way-park yol) denilen gezi yolundan başka olacaktır. Yani bir taşıt aracının, şehirdışında da olsa, tek meselesi iki nokta arasını bir an önce katetmekten ibaret değildir. Tabii olarak, yol meselesi taşıtın hareket maksadı ile ortaya konacaktır. Bir yük kamyonunun veya iki ticaret şehri arasında iş adamını taşıyan aracın gayesi zamandan başka unsurların önemini birhayli azaltmaktır.

FORUM

1961 yılında bütün Okuyucu ve Bâyilerine başarı ve iyi işler diler.

dur. Buna karşı gezmek maksadı ile seyahat etmekte olan kişilerin isteği, yorulmadan, sıkılmadan, güzel yerler, manzaralar görerek iyi vakit geçirmek olmaktadır. Böylece, yolun dümdüz ve dopdoğru olması, yerine göre önemini kaybediyor. Bazan da tamamen aksine bir yol şeklinin teminini gerektiriyor. Eğer şehirdışı yolumuz, tabiatın güzel ve ilgi çekici yerlerinden geçmekte ise, bu güzelliklerin seyredilmesine imkân verici ve hattâ bunları değerlendirici bir şekilde düzenlenmelidir. Bu düzende yer alacak unsurlardan birisi arazinin engelleri yani topoğrafya durumu olacaktır. Hemen her yerde dağlar tepeler, vâdiler, dereler, deniz ve ormanlar vardır. Biz de tabiatın şekillerine uyacak olursak, tabiatı bozmıyacak, tatlı dönemeçli, inişli ve çıkışlı şekiller elde edeceğiz demektir. Bu dolambaçlı yollar hem otomobil kullananı, hem diğer yolcuları sıkımayacaktır. Her kıvrımda yeni bir açıdan yeni bir manzara görecek, bir tepeyi dönüştürme veya çıkışta, önceden bilmedikleri bir sürprizle karşılaşacaklardır. Bu değişik görünüşler bazan özel bir şekilde zenginleştirilebilir. Yani yolcuların kendilerini beklemedikleri bir yerde bulmaları, heyecan, dolayısıyla zevk vericidir. Meselâ güney şehirlerinden gelen taşıtlar eskiden Dikmen yolu ile Ankara'ya girerlerdi. Gölbaşı'ndan gelirken Dikmen'in arka yamaçında Ankara'nın varlığını bile duyamazken, sırtlara gelince, uzaktan şehir bütünüyle birdenbire karşımıza çıkıverirdi. Ankara'ya bu yoldan giriş heyecan verici olurdu. Yeni yolda bunu bulamıyoruz. Önce Mamak bizi karşılıyor, sonra Bahçelievler'in bir parçasını, sonra bütününi görüyoruz. Şehrin tamamını hiç görmeden ve parça parça alıştıktan yapılan giriş, bizde heyecan hazırlamıyor.

Ankara - İstanbul yolunda, Bolu Dağlarının sırtlarında Bolu Ovası birdenbire bütünü ve heybeti ile karşımıza çıkıveriyor. Yarım yeni yol bittiği zaman biraz daha aşağıdan geçecek ve vakit kazanmak tamahı yüzünden bu zevkten mahrum olacağız. Böylece turizm bakımından da ilgi çekici bir güzellik azaltılmış olunacaktır.

Bahis konusu ettiğimiz yolların güzel manzaralı yerlerinde, bu güzelliği bol bol görmek ve değerlendirmek için, bazı imkân ve sebepler hazırlamak da faydalıdır. Genel olarak kısa da olsa mola vermek isteyenler için bu yerler

güzel bir fırsattır. Otomobili durdurmak için elverişli saha, gölgelik bir su başı, bir kır kahvesi ve şartlar müsait ise lokanta veya bir motelin bulunması her yönden faydalı olacaktır. Yalnız turistlerin geçeceği bütün yolların bu şekilde düşünülmesi zararlı da olabilir. Her memlekette ilgi çekici olmayan yerler bulunabilir. Buralarda turisti bir sağa bir sola döndürmek ve bu arada, birçok vaktini harcamak, kazanç değil zarar getirebilir. Bunun için yolların plânlanmasında çevrenin özellikleri gözönünde tutularak yerine göre gereken şartların tesbitine ihtiyaç vardır. Gezin vaktini iyi ve güzel harcamak ister.

Karayollarımızın düzgün, sağlam ve fena havalarda bozulmayacak vasıfta olması gerekmektedir. Bu yönden bir şüphe olmamakla beraber, genişlikleri yönünden değişik düşünceler ortaya atılabilir. Memleketimizde son zamanlarda bir gösteriş merakı alıp yürümüş ve iktisadî bünyemizle bağdaşmayan ölçülere heves edilmiştir. Bilindiği gibi, bizde motorlu taşıt çok azdır. Avrupa ve hele Amerika ile bir karşılaştırmaya gidilirse hakikat bütün fakirliği ile ortaya çıkacaktır. Üç metre genişliğindeki bir yol saatte 80 Km. hızla giden 120 otomobile çok rahat geçiş sağlamaktadır.

Bunun için geniş yol yapmaktan vazgeçerek, eksik yollarımızı tamamlamak ve biran evvel gereken bütün yerleri birbirine bağlayarak, güzel, rahat, tam bir gezi yapılmasını temin etmeliyiz. Geniş ve dümdüz yollar inşaatı sırasında, fazla masraflara yol açmaktadır. Ayrıca masraflar burada bitmemekte devamlı bir bakım düzeni, daha ağır, yurdumuz için karşılanması çok güç malî zorunluklar yüklemektedir.

METİN AND

*Kırk Gün
Kırk Gece*

**Eski donanma ve şenliklerde
Seyirlik Oyunları**

TAÇ YAYINLARI

P. K. 1126 - İSTANBUL
100'e yakın minyatür ve gravür...
Kuşe baskı
renkli kapak - 15.— T.L.

Bütün kitapçılardan ve FORUM Dergisinden temin edilebilir.

Ödemeli gönderilir.

Dokunulmaz Kişiler

Halil AYTEKİN

Onlar, komşularını sevmez. Akrabalarını, arkadaşlarını sevmez. Halkını, milletini sevmez. Sadece, uzaktaki ırktalarını sever. MİLLİYETÇİ'dirler.

Onlar, memleketini sevmez, ormanı, ağacı sevméz, tabiatı, toprağı sevmez. Fakat VATANPERVER'dirler.

Onlar, kitabı sevmez, yazanı-okuyanı sevmez. Düşünceyi, düşüneni sevmez. KÜTÜPHANECİ'dirler.

Onlar, durmadan ailenin kutsallığından söz ederler, ama bir fırsatını bulunca, kutsal kitapları dibinde masum kimseleri ayartmağı kutsal bir vazife bilirler.

— Kimdir bunlar? diye sormayın. Şöyle çevremize bir göz atarsak, dünya olduğu gibi bugün de sağımız, solumuzun bu tip yaratıklarla sarılı olduğunu görürüz. Bunlar, bir kurumun başında müdürdürler. Genel müdürler. Müşavirdirler. Falandırlar, fişmekândırlar... Hele hele bu unvanların üzerine ayrıca, «Modern bir müessesenin kurucusu» gibi şanlı bir unvan daha eklenmişse, o zaman bizim kurucunun dokunulmazlıkları katmerleşerek bir kat daha önem kazanır. Böylelerine gözün üstünde kaşın var demek kimin hakkı. Bizim kurucu artık zırhlara bürünmüştür. Diz boyu günahlara da batsa, çıkarsa onu hiçbir kuvvet yerinden oynatamaz.

Evet, bunlar, her çağın dokunulmaz adamlarıdır. Partiler gider, partiler gelir, ihtilaller olur, iktidar değişir, memleketin altı üstüne gelir; seninkiler, gene dört ayak üzerindedirler. Gene, bütün bir şanlı, şöhretleriyle dimdik karşınızdadırlar.

Gene «Kimdir bunlar?» diye soracakımız.

Binbir sıkıntı içinde bunalan milletin, — Kitap-gazete gibi fikri ihtiyaçlarından tut da hastalarına ilâç bulmak, çocuklarına öğretim yaptırmak gibi — en hayati ihtiyaçları için bile döviz bulunamadığı zamanlarda, onlar, keyifleri, zevkleri uğruna, Avrupalara - Amerikalara çeşitli geziler icad ederek fakir milletin sırtından oralarda fink atarlar. Sadece bu kadar mı? Çeşitli dostları ahbabları vasıtasıyla, zamanın Baş vekiline kadar sokulup örtülü-örtüsüz ödenekten çeşitli adlar altında — gerek kendilerine, gerek eşlerine dostlarına —

para ve tahsisat sızdıran onlardırlar...

Burada, güç anlaşılır bir noktaya da dokunmadan geçmiyeceğim. Onlar, konuşmalarında olduğu kadar gelgelim, yazılarında, düşüncülerinde de amansız bir Batı düşmanıdır. Hiçbir zaman ağızlarından düşürmedikleri, «Millî şuur», «Millî ahlâk», «Kutsal ödev» gibi bu yüce kavramları, hayatlarının bütün bir döneminde yaşantı haline geçirmeleri gerekirken en ufak bir fırsatta, Amerikalara, Avrupalara kadar uzanan onlardır. Ve gene durmadan Batı uygarlığı, Batı kültürü hakkında atıp tuttukları, oradan gelen her şeyin insanları alçalttıklarını başıra çağıra çevrelerine yaydıkları halde Batı yolculuğundan dönerken gümrükten otomobiller, buz dolapları, naylon eşyalar kaçıran onlardırlar. Tıpkı milliyetçilikleri gibi Avrupa, Amerika gezilerindeki döviz alış-verişleri de bu beylerin tekelciliği altındadır.

İçlerinde en akıllı geçinenleri, otururlar: «No...» mı? yoksa «Nu...» mu? gibi aslı astarı olmayan şeyler üzerinde sütunlar dolu yazılar şişirirler. «Yok efendim No... bizlere Frengistandan gelmeymiş» bunun aslı «Nu...» imiş.

Gene aynı adamların konferanslarını dinlersiniz; bu konferanslarında sizlere en büyük millî şair olarak (!) yan yana iri ve tuntu raklı mısralar sıralayan mariz ruhlu bir «kafiye kuşu» nun şiirlerini tanıtmak için yarış ederler.

Kunuri...
«Gittiler, döğüştüler, gömüldüler,
«Çin'ü Maçin'de belli yere...»
.....

Bunları niçin yazıyorum? Dikkat ederseniz, onların hep öldükleri, özledikleri yer, ya Kore'dir, ya Çin'dir. Ya Meçin'dir...

Ya Anadolu, ya Türkiye... Onlar, çok sevdikleri Muhamedd'in şu sözüne bile sadakat göstermeyecek kadar gözleri, gönülleri bağlı, memleket realitelerinden habersiz yaşarlar. Hepsisi de küçücük ihtiraslarının kurbanıdır.

«Kendisi için özlediği şeyi, kardeşleri için de özlemiyenler mümin değildir.»

Gene bir soru:

— Kimdir bunlar? diye soracaksınız.

Sakın acele edip de benim burada her çağda, insan kandırma ve avlama sanatının piri olarak yaşayan Üstad-ı âzam Necip Fazıllar'dan, Peyamiler'den, Orhan Seyfi ve benzerlerinden söz edeceğimi sanmayın...

Hani, (Tilkieik Var Baş Keser. Boz Kurt'un Adı Yavuz.) diye Türkçemizde güzel bir söz var:

Gelecek yazılarımızın birinde şimdilik herkesçe bilinen bu Bozkurtları, bir yana bırakıp perde arkasındaki «Tilkieikler» üzerinde duracağız...

DÜŞÜNCEYE SAYGI

Memet Fuat

3 Lira

Don Cristobita ile Dona Rosita'nın acıklı güldürüsü

FEDERICO GARCIO LORCA

Türkçesi: Memet Fuat

2 Lira

Nuruosmaniye Cad. 92

Cağaloğlu — İstanbul

DE Yayınları

Paul Elvard

SEÇME ŞİRLER

Hazırlayanlar:

A. Kadir — A. Bezirci

Fiyatı: 300 Krş.

TUFAN

Nuri Kircioğlu

Fiyatı: 350 Krş.

İsteme adresi: P.K. 1280 - İstanbul

Serbest Sütun

Atatürk'ün Ölmezliği Nereden Geliyor?

Ş. ALP

Her ulus ünlü kumandanlar, usta devlet adamları yetiştirmiştir.

Gene her ulus, hem şanlı kumandan ve hem de usta devlet adamı niteliklerini birleştiren ölmez kişiler de yetiştirmiştir.

Fakat, her ulus, bu nitelikler yanında gericiliğe, yoksulluğa ve sömürgeciliğe karşı kendi toplumunun kaderiyle, dünya mazlum toplumlarının kaderini birleştiren, ortaklaşa dert ve acılara yüzde yüz yerinde parmak koyup, kurtuluş savaşlarına ışık tutan kişiler yetiştirmemiştir.

Koskoca Osmanlı İmparatorluğundan, elde yoksul, karanlık bir avuç insanla, bir avuç çorak toprak kalmıştı. Ne yapsın, ne etsin, işe nereden başlasındı?

Uzun uzun düşünüp gizli kuvvetlerden medet ummadı. Çok iyi bildiği şey, her insanda köleliğe karşı koyma içgüdüğü ile hainliğe ve zulme karşı kin duygusunun bulunduğu ve felâket anlarında kendi toplumunun sağduyusuna güvenme gerçeği idi.

İşe buradan koyuldu. Ve bundan dolaydır ki, elle tutulur ulusçu niteliklerle gerçek insanı nitelikleri biraraya toplama ustalığını kendi kişiliğinde birleştirebilen pek az ölmezlerden birisi oldu.

Dahası var: O'nun büyüklüğü, O'nun dehası sadece insanı ve aynı zamanda ulusçu nitelikleri kendi kişiliğinde toplamasında değil, bu niteliklere pratik değerler kazandırarak, onları, insanları birleştirip sevk ve idare etmek üzere kullanır hale getirmesindedir de.

Kendine güvendiği kadar ulusuna da inanç duyuyordu. Toplum, insan kişiliğinin ortaklaşa nitelikleriyle, ortaklaşa amaçlar uğruna teşkilâtlandırmasını bilmişti.

Kurtuluş Savaşı böylesine bir yaratılışın öncülüğü sayesinde kazanıldı.

Kötülüklerin canlı sömürücüleri olan emperyalistleri, hain satılmışları kapı dışarı ettikten sonra da iş bitmemişti. Onların doğup, üreme ortamı olan gericiliğe, bilgisizliğe ve yoksulluğa karşı bir dev gücüyle savaşa koyuldu.

Bilgisizliğin yanında gericiliğin, gericiliğin bulunduğu yerde de sömürücülüğün yaşayacağını insanoğlunun hayat hikâyesinden bellemişti. Bunlara karşı savaş açtığı zaman, asıl ulusal kurtuluşun bu son savaşların kazanılmasına bağlı olduğuna iyiden iyiye inanmıştı. Sıtmadan kurtulmakda kinin almak yetemeyeceğinden, siv-

risineği üreten, ona yataklık eden bataklığın da kurutulması zorunluğu gerekiyordu. Bilgisizliğe, gericiliğe ve yoksulluğa karşı yapılan savaş, köleliğe, sömürgeciliğe ve emperyalizme açılan savaşın devamı idi.

Bunlardan ötürüdür ki, nerede yoksul-

Sinema

Son on yılın iktidarı, ekonomik alanda, çalışma yolunu değil, insan zaafalarını harekete getirerek, ahlâk dışı yollardan servet edinmenin kapısını açmıştı. Komisyoncular, rüşvetçiler, karaborsacılar, bir geceyi güne bağlayan zaman içindeki âni vurgunları ile, kendi çapımızdaki nimetlerin en üst katından yararlanmağa başlayınca, «Her mahallede 10 milyoner» edebiyatı aldı yürüdü. Aslında bu, vurguncular sloganı, kişisel teşebbüs gücünün hakettiği bir gerçeği dile getirmiyordu. Toplumun orta katı siliniverdi. Memur, küçük eşnaf fakirleşti. Kolay yoldan zengin olmanın örnekleri toplum ahlâkında yıkıntılar yaptı. Hırsızlık olayları arttı. Gangster çeteleri türedi. İnsanoğlunun süflü yönünü kamçılayan, erdemli yaşamağı yitiren örnekler çoğala çoğala, her mahallede milyonerler türedi ama, bunun yanında suçlu çocuklar, hırsız çeteleri, fuhuş ve ahlâksızlığın her çeşidi de arttı.

Rejisör Metin Erksan'ın son filmi «Gecelerin Ötesi», artık acı bir anıdan başka bir tarafı kalmayan «her mahallede 10 milyoner» in yetiştiği günlerin, bir başka yanının, yani en trajik yönünün öyküsüdür; yedi suçlu gencin öyküsü.

Bu gençler, kolay yoldan zengin olmanın, mutluluğun cazibesine kapılarak benzin istasyonlarını soyan bir çete kururlar. Mutluluğa erememiş uzun yol kamyon şoförü Fehmi (Kadir Savun), çalışma dünyası, hayal kırıklıkları ile dolu mensucat işçisi Ekrem (Erol Taş), Amerika'ya kaçıp en azından birer Elvis Prestley olmak isteyen iki Rock'n Roll çalan gitaracı Sezai ve Yüksel (Suphi Kaner, Metin Ersoy), işsiz aktör Cevat (Ziya Metin), işsiz ressam Ayhan (Oktay Durukan), hep aynı mahallenin, yani vurgunla milyonerlerin yetiştiği mahallelerin çocukları ve çetenin üyeleridir. Fehmi'nin öncülüğünde soygunculuk yaparlarken, bir cinayet iş-

luğa, gericiliğe, bilgisizliğe savaş açılmışsa,

Nerede köleliğe, sömürgeciliğe karşı konmuşsa, Atatürk oradadır.

İşte Atatürk'ün ölmezliği, beşeriliği buradan geliyor.

Bakarsınız O, Kongo kurtuluş savaşında veya yabancı sermayeye karşı cana can, kana kan, ölesiye, öldüresiye ölüm-kalım savaşı yürüten kahraman Castro'nun ülkesindedir. Bir de bakarsınız O, zulme karşı, hainliğe, köleliğe ve satılmışlığa karşı canavarca bir savaşın yürütüldüğü Cezayir'de ve Afrika'nın diğer ülkelerindedir.

İşte Atatürk'ün ölmezliği buradan geliyor.

«Gecelerin Ötesi»

Aslan SAYILGAN

lerler. Sonunda ölüm ve hapis, onları bekler. Fehmi'nin ölüsünü, kız kardeşi ve sevgilisi morgta teşhis eder ve «Tıbbi adli» kapısında film biter. Son 10 yılın Türkiye trajedisi burada en yüksek noktasına varır. Morg kapısında başlayan sevgililerin gelecek günleri, mutluluğu (!), nasıl bir gelişme gösterecek ve sağlanacaktır? Burada acı bir taşlama (hiciv) ve büyük bir soru işareti vardır ki, bu soruyu olumlu bir ünlemle 27 Mayıs Devrimi çözecektir.

Filmin son sahneleri 28 Nisan ve onu kovalayan günlerde tamamlanmıştır. Bu bakımdan daha bir anlam kazanan «Gecelerin Ötesi» eserin hazırlandığı günlerin içinde, dürüst ve olumlu bir protesto, başkaldırma olarak düşünülürken; 27 Mayıs Devriminden sonra gösterilmesi ile de, gelecek günlerin politika yöneticilerine iyi niyetle yapılmış sert bir ihtar, ikâz olduğu unutulmamalıdır. Zira, «Gecelerin Ötesi» yalnız bir devre özgü bir trajedi değil, her devrin sapık düzenlerinde olması bilimsel yoldan mümkün, sosyal çöküntünün klâsik mükemmellikte dile getirilmiş öyküsüdür.

Filmin gerek senaryosu, gerekse beyaz perdeye aktarılışı da, bugüne kadar Türk sinemasının alışmadığı bir üstünlüktedir.

Sinemamıza, bir çıkış, yepyeni bir görüş getiren «Gecelerin Ötesi», toplumsal gelişmenin asıl öncüsü, kurtuluşun veya çöküşün ortamı «ŞEHİR» i, ilk defa bütün acılığı, umudu, umutsuzluğu, aydınlık ve karanlığı ile önümüze seriyor. Edebiyatımız, san'atımız, düşünürlerimiz, namuslu politikacılarımız da dahil, Türk toplumunun son on yıllık otobiyografisini böylesine bir sentetik görüşle, doğrulukla ve gerçeğe bağlı kalarak verememiştir. Çok sâde anlatım, soylu misâle en scène'ler, filmin içeriğine (muhtevasına) eş bir güzelliktedir.

Okurların Forumu

Halktan Kopanlar

FORUM Yazı Kuruluna;

Forum'un 161 nci sayısında Sayın Talip Apaydın çok önemli bir sorunumuza değiniyor. Okumuş kişinin gittikçe yetiştiği çevreden, halktan koptuğundan söz ediyor. Nedenini arıyor bunun; buluyor. Eğitim sistemimizin bozukluğu. Ama anlatımında şöyle, «herhalde eğitim sistemimizden», derken biraz da olsa şüpheli görüyor gibi nedenin bu olup olmadığını. Ben söyleyeyim herhalde değil mutlaka yüzde yüz budur. Sayın Apaydın'ın yetiştiği okulları bilmem, ama bizim yetiştiğimiz ortaokulların, liselerin eğitim sistemi büsbütün sakattır. Yalnız bu yönden değil birçok yönlerinden. Daha doğrusu hiçbir iyi yönünü göremiyorum. Eğitimi değilim ama bilhassa kendim bu yoldan geçtikten, sonuçları yakınca gördükten sonra herhalde yanılmam. Önemli olan sonuç değil midir?

Aynı anlatılan durumdaydım ben de. Babam güneşin altında harman döverken, ter dökerken evde yatıyordum. Neden, çalışmak istemiyor muydum? Hayır, ayıp geliyordu. Şimdi, diyordum, bir öğretmenin gelse, görse beni, utançtan yerin dibine geçerim. Bu böyle sürdü. Ta Üniversiteye değin. Sonra, yavaş yavaş akıl başa geldi. Buğday dolu çuvaları ambara kaldırırken iki sene sonra mühendis olacağım diye utanmıyordum artık. Öyle ama iş işten geçmişti. İstedikince çalışkan, istedikince yapıcı olamıyordu insan. Olması gerektiğini anlıyor, olamıyordu.

Okullarımızın ürünü insan tipi her sorununu bildiğini, çözebileceğini sanan, her konuda fikir yürüten, yapmaya gelince eli kolu bağlanıp kalan bir tip olmuştur. Dikkat edersek okumuşlar içinde şöyle en iş beceribilirlerin derslere, öğretmenlere aldırmyanlar, deyimimizle tembeller olduklarını görürüz. Çoğun öğrenci derneklerini, temsilcilikleri ele alan bunlardır. Ne yazık ki bilgi, ahlâk yönlerinin zayıflığı daha verimli olmalarını önler.

Benim gibi, çoğunun üniversitede değil ömrünün sonunadek akli başına gelmez. Adam okumuş mudur, bir şikâyet küpü olur çıkar. Köylüsünden uzak durur, şoförünü beğenmez, işçisinin yanına yaklaşmaz. Herşeyden şikâyetçidir. Bütün bunlara karşı düşünebildiği tek çare «kaçmak»'tır.

Son sekiz-on yılda okuyanlara öğrenimin en kötü sırası rasladı doğrusu. Otuzkırk kişilik sınıflar altmış çıktı. Derken doksanlıklar peydahlandı. Öğretmen kalmadı. Derken derken, zaten pek az kullanılan uygulama salonları birer birer sı-

nıfa çevrildi. En kötüsü ikili, üçlü öğretim başladı v.b... Müfredatta var olan iyi hususların da uygulanması imkânı kalmadı. Sonuç malûm. Sonucu iyi anlamayanlar varsa on beş-yirmi yıl sonra, şu on yılın öğrencileri yüksek katlara, işbaşına geldiklerinde anlayacaklardır.

Bunları yazarken yaşitlarımıla kendimin kusurlarımı sayıp döküyorum. Gizlemiyorum. Gerçekleri görmek istemeyenlere birşeyler duyurmak amacım. Hiç olmazsa yeniler bizim kötü durumumuza düşmesin. Ben sonucum, ürünüm; eğitim sistemimizin kısır ürünü. Eğitimciler kulak verin hiçbir, deneme dil vermez sonunda. Ben veriyorum.

Sırdaslarımın şu günlerde bile durumlarını kavramak yerine tam bir rahat düşkünlü olmakta, İngiltereli dengi gibi keyf çatmak istemekte devam ettiklerini her an izlediğim için bu satırları yazmak elimden gelmiyor.

İbrahim AKYÜREK — ANKARA
Ziraat Fakültesi son sınıf, 1764.

Sömürge

FORUM Yazı Kurulu'na;

Devlet ve Hükümet Başkanımız Sayın Cemal Gürsel, Türk Tabipler Birliği'nin XVI. Genel Kongresinde, doktorların yurt içinde dağılışı şekline bahsettikten sonra «köyler, şehirlerin müstemlekesi değildir.» sözünü kullanıyor.

Bu söz asırların kahrını çeken, yıllar yılı bir köle durumunda tutulan Türk Köylüsünün gerçek durumunu gören en yetkili bir kimseden gelmesi dolayısıyla önemlidir. Fakat daha önemlisi Sayın Devlet Başkanımızın, yalnız bu durumu görmüş olması değil, en kısa zamanda bunun düzeltilmesi gerektiğini de ifade etmiş olmalarıdır.

Asırlardır, çok kere, selâhiyetlilerin «Köylü yurdun efendisidir.» gibilerden sözlerini okumuş veya duymuştuk. Ancak bugüne gelinceye kadar, köylü'nün sömürge olduğunu söyleyenini hatırlamıyoruz.

Kim ne derse desin, gerçek şudur ki, köylü bundan evvel olduğu gibi bugün de yurdun efendisi değil, kölesi durumundadır. Köy, yalnız şehrin değil ağanın, şeyhin ve diğer tufeylilerin sömürgesidir. Pek çok bölgelerimizde köylülerimiz bir ağanın bir şeyhin rahat ve huzurunu temin için boğaz tokluğuna çalışırlar. Buna boğaz tokluğuna çalışmak da denmez, zira emeklerine göre yedikleri devde tüy oranındadır. Hiç bir karşılık beklemeden, birtakım psikolojik etmenlerin tesiriyle, dünya ni-

metlerine kıymet vermemeyi öğrenir, «bir lokma bir hırka ile bir ömrün geçirilebileceğine» inanırlar. Köylülerimiz için şeyh, peygamber ya da Tanrı durumundadır. Onun tükürdüğü ilaç, bastığı toprak ekmektir. Onun nuru (!) bu memleketi kurtaracaktır. Onun işareti cennet yoludur. Odur her işte ve her şeyde imdat kaynağı...

Bunu açıkça söylemek, köy şehir ayırcağına sebep olmak değil sosyal yapıyı olduğu gibi görmekten ibarettir. Köylü, malı, canı, namusu, oy'u... ile muayyen şahıs ve zümrelerin elindedir.

Ekonomik ve sosyal yönden, başkalarının kölesi, yarıcısı, kulu vaziyetinde olan topluluklarda hür düşüncenin demokratik nizamı şekillendirmesine, hür kurumları teşkiline imkân yoktur.

Esasen, bizim Devlet olarak, Millet olarak, aydın olarak köylüye verdiğimiz pek az şey vardır. Hindistan'da bir sömürge halkı millet vasfını kazanır, Afrika daha dün para ile satılan insanlardan dürüst, ileri görüşlü, memleketini ve milletini seven liderler çıkarır ve teşkilatlanırken biz ne durumdayız? İçlerinde profesörler, eski politikacıların bulunduğu bir soygun idaresini demokrasi tecrübesi diyerek yıllarca başımızda tuttuk.

İnsan yetiştirme ve idarenin kontrolü yönünden kötü olan bu durum kalkınma yönünden de iç açıcı değildir. Bugünlerde bağımsızlığına kavuşan Nijerya'nın şehirleri gibi köyleri de bizimkilerden modernidir. Kıbrıs halkının yaşama seviyesi (arazisinin çok verimsiz olmasına rağmen) milletimizin yaşama seviyesinin üstündedir.

Bütün bunlardan da korkuncu % 30 u geçmiyen bizdeki okuryazar nisbetinin Kongo'dan düşük olmasıdır!

En ileri Anayasalar örnek alınarak kâğıt üzerinde demokratik bir nizam kurulabilir... Yargıç güvenliği, Üniversite bağımsızlığı sağlanabilir, basına hürriyetin kapıları ardına kadar açılabilir... Fakat köylünün toprağı, rey, boğazı, namusu, hasılı insanlığı belli şahısların elinde oldukça bu yurttaki gerçek hürriyet nizamı kurulamaz, idare soysuzlaşır, hırsızlıklar devrimleri, devrimler hırsızlıkları takibeder.

Sayın Devlet Başkanımızın demeciyle köylünün sömürge halkı durumunda olduğu açıklanmış oluyor. Evet Türk Köylüsünün durumu sömürge halkının durumundan çok geridir. Bu korkunçtur, fakat asıl korkuncu zamanın 960 değil de 1960 olmasıdır.

Bütün bunlara rağmen istikbale emniyet ve güvenle bakıyoruz. Çünkü durumumuzu gören ve buna çare bulmak için çırpınan idealist kimseler idareye el koymuşlardır.

Yakup KEPENEK — ANKARA

Ihracatı Geliştirme Merkezi

FORUM Yazı Kuruluna;

Son yıllarda dış ticaret açıklarının devamlı bir şekilde artması ithalât- ihracat muvazenesini bozmuş, ihracatın gelişmesi sebebiyle ithalât da istenilen şekil ve miktarda yapılamamıştır. Halbuki, kalkınma hamleleri yapan ve iktisaden az gelişmiş memleketler arasında yer alan memleketimizin kalkınmanın tahakkuk yıllarında istihsal vasıtalarının temini için geniş ölçüde ithalât yapması icabetmekte, ithalâta yatırımlara ait vasıtalara geniş bir yer ayrılınca artan nüfusun istihlak maddelerine ait ithalât takyitleri memnuniyetsizlik yaratmaktadır. İstihsal vasıtalarının temini, memnuniyetsizliklerin kısmen olsun izalesi ve döviz tasarrufu ihracatın geliştirilmesini gerektirmektedir.

Arttırılması arzu edilen ihracatın seyri nasıldır? Millî ihracatımız, 1938 senesinde dünya ihracatının 0,45 iken 20 sene sonra 1958 yılında 0,30 - 0,35 ini teşkil etmektedir. Dünya ticareti son yıllarda çok fazla inkişaf göstermiş ve ileri ülkeler ithalât ve ihracatlarını yükseltmişlerdir. İleri memleketler hayat seviyelerinin yükseltilmesini sağlarken, biz politik sebeplerle ihracatın inkişafı şöyle dursun eski seviyesini bile muhafaza edemedik. İhracatımızda madde itibariyle de bir artış olmadı. Eskiden sattığımız maddeleri bugün aynen satmaktayız. Bunlara yenilerini ilâve edemedik. İhracatta Avrupa İktisadî İşbirliğine dahil memleketler arasındaki yerimiz de zayıftır. Türkiye'de adam başına 14 dolar isabet ederken, Yunanistan'da 28 dolar düşmektedir. Yakın komşumuz Suriye'de 39 dolar, Mısır'da ise 20 dolar idi.

Meselenin teşkilât cephesine gelince: İhracata müteallik işler bizde umumiyetle dağınık bir şekilde ve muhtelif teşekküller tarafından yürütülmekte idi. Dağınık bir şekilde yürütülen ihracatla ilgili meselelerin tek bir teşkilâtın bünyesinde toplanmasının faydeleri aşikârdır. Beynelmülâle ekonomik temaslarda daima Türkiye'nin ihracat kapasitesinin münakaşası yapılmış ve Türkiye'den hiç olmazsa % 80 nispetinde doğru bir ihracat plânı vermesi talep edilmiştir. Bundan maksat, Türkiye'nin bir senede ihraç edebileceği malların tonaj itibariyle miktarını tesbit etmektir. Şimdiye kadar kat'î bir ihracat plânı yapılamamıştır. İhracat bir plân dahilinde organize edilememiştir. Alıcı memleketlere her yıl ihraç edilecek mallar için kat'î bir kontenjan garantisi verilememiştir. Böyle olunca, bir mal bir memlekete her sene aynı miktarda ihraç edilememiştir. Ve bu yüzden ki, memleketimiz Dünya Bugün Anlaşmasına katılamamıştır.

Bu gayelerin gerçekleştirilmesi için 27 Ekim 1960 tarih ve 118 sayılı kanunla «Ihracatı Geliştirme Etüd Merkezi kurulması hakkında kanun» ihracatı Geliştirme Merkezi kurulmuştur. Kanunun 1 nci maddesine göre, bir fon tesis edilmiştir. İhracatı Geliştirme Fonu adı verilen fonun teşisi ve gayesi:

1) Memleketin zirai ve sınaî mahsul

ve mamulleri ile tabii kaynaklarından istihsal olunan maddeleri dünya piyasalarında tanıtarak ve bulunacak yeni piyasaların şartlarını tesbit etmek ve bunları istihsal bölgelerine duyurmak,

2) Dünya piyasa hareketlerini takip ederek ilgilileri zamanında haberdar etmek,

3) İhraç imkânı olan mallarımızın istihsalatlarını arttırma çarelerini aramak,

4) Ham madde veya yarı mamul şekilde ihracı mühtad olan mallarımızın imalât safhalarını uzatmak suretiyle milli emeği kıymetlendirme imkânlarını araştırmak,

5) Vekâletlerin ve ilgili teşekküllerin ihracat ile ilgili faaliyetlerinin neticelerini toplayıp umumun istifadesine arz etmek,

6) Alâkahılar tarafından talep edildiği takdirde ihracatla ilgili etüdüleri yapmaktır.

Fon, Ticaret Bakanının murakabesi altında «Ihracatı Geliştirme Etüd Merkezi» adı altında kurulacak bir teşkilât tarafından idare olunacaktır.

Kanunun 2 nci maddesine göre, fonun idare organları İdare Kurulu ile Umumî Kâtiptir. İdare Kurulu, Ticaret Bakanlığı Müsteşarının Başkanlığı altında aynı Bakanlık Dış Ticaret Dairesi Reisi, İç Ticaret Umum Müdürü ve Standardizasyon Müdürü ile Dışişleri, Maliye, Gümrük ve Tekel, Ziraat ve Sanayi Bakanlıklarının ve ihracatçı birliklerinin temsilcilerinden ve tarım satış kooperatifleri birliklerinin kendi aralarından seçecekleri bir mümesil ve Odalar Birliği Genel Sekreterinden tereküp etmektedir. İdare Kurulu tesisin umumî sevk ve idaresinden mes'uldür. Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi Reisi tesisin Umumî Kâtibidir. Organların vazife ve selâhiyetleri ile kararlarının murakabesi hakkında bir nizamname çıkarılacaktır.

Fon'un kaynakları, bütçesi, masraf ve muhasebe usulleri kanunun 3 nci maddesinde açıklanmıştır.

Ihracatı Geliştirme Etüd Merkezi isim itibariyle yeni bir teşkilât olmasına rağmen, hakikatte Ticaret Bakanlığında mevcut fon mevzuu ile ilgili kadro ve teşkilâtın organizasyonundan başka bir şey değildir. Yalnız, yeni teşkilât ihracatla ilgili teşekküllerle koordine bir çalışma yapacaktır.

Mehmet Ali TUNABOYLU - İstanbul

Geçen Yıl

FORUM Yazı Kuruluna;

Birkaç gün sonra 1960 yılını da geride bırakarak yeni bir yıla giriyoruz. Bu yıl da diğerleri gibi geçitli siyasi, iktisadî ve içtimaiî hâdiselere sahne oldu. 1960'a girerken ne kadar ümitli idik. Bu yıl bolluk ve refah yılı, seçim yılı olacaktı. Bu yıl özlenen hürriyetlere kavuşulan yıl olacaktı. Bu yıl 1959'da gerçekleşmeyen temel hak ve mefhumların gerçekleşebileceği bir yıl olacaktı. Ve nihayet bu yıl iktisadî kalkınmanın meyvelerini vereceği müstesna bir yıl olacaktı. Yılın ilk yarısının hak ve hürriyetler bakımından beslenen ümitlerin tahakkukuna imkân vermediği görülmüş-

tür. Senenin ilk beş ayında neşir yasağı ve tekzipler, partizan radyo neşriyatı ve iç politikada huzursuzluk devam etmiş: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri ve Basın Kanunu yalnız muhalefete tatbik edilmiş; hâkim teminatı, Üniversite muhtariyeti, seçim emniyeti hakkındaki şikâyetler ve 1950 yılının hürriyetlerine olan özlem devam etmiştir. Şubat ayında tahkikat önergeleriyle Büyük Millet Meclisi tarihi günlerinden birini yaşarken Nisan ayındaki Meclis müzakerelerinin birinde muhterem İsmet İnönü'nün «Şartlar tahakkuk edince milletler için ihtilâl meşru olur.» ve «Türk Milleti Kore Milletinden daha az haysiyetli değildir.» sözleri Türk siyasi tarihine altın harflerle yazılırken Meclis Tahkikat Komisyonunun yâni 15 lerin teşkilî bardağı taşırın bir damla olmuş, Mecliste münakaşa ve dövüşmeler olurken polis milletvekillerini tartaklamıştır. Kanlı Perşembe ile sâkit iktidar mukadder âkibetine doğru süratle giderken İstanbul ve Ankara'da Üniversitelere polisler hücum etmiş, Rektör Onar yaralanmış ve yerlerde sürüklenmiş, Hukuk Fakültesi Dekan Vekili zabıta memurlarının yumruk darbelerine hedef olmuş, öğrencilere polis ateş ederek kardeş kardeşi vururken Ankara'daki mücadelede Mülkiye'nin şerefli tarihine yeni bir yaprak ilâve edilmiş, 555-K ile devrin Başvekili ikâz edilmiş ve Harbiye sessiz bir yürüyüşle son bir ihtarda bulunmuştur.

Memleketin havası ve hâdiseler insanı düşündürürken 27 Mayıs sabahı güneş doğmuş, sokaklar hürriyet feryatlarıyla çınlamıştır. Türkiye'de ihtilâl olmuştur. Evet, ihtilâl olmuştur. Hem de ihtilâllerin en centilmeni. Asıl ve kansız bir ihtilâl. Buna inkulâp da denilebilir. Kahraman Türk Silâhlı Kuvvetleri idareyi ele almıştır. Atatürk'ün Cumhuriyeti emanet ettiği Türk Gençliği kendisine verilen vazifeyi yaparak ATA'sına bağlılığını göstermiş ve böylece demokratik rejim için düştüğü çıkmazdan kurtulurken ATATÜRK yeni bir zafer daha kazanmıştır. Yılın 27 Mayısı özlenen hürriyetleri getirmiştir. Inkulâbın kan yerine hukuk yâni adalet yolunu seçişi, soruşturmalar, Yüksek Adalet Divanı, hukuk devleti kurma yolunda çalışmalar, yeni Anayasa projesinin hazırlanması, Kurucu Meclis'in teşkilî ile bu yıl bir hukuk yılı olmuştur.

İdare isabetli kararları ile istikbalin dâvalarına ilmin ışığını tutarak büyük hizmetler başarmaya çalışırken, Ekim ayının sonunda 147 öğretim üyesinin görevlerinden affı üzüntüyü mucip olmuş ve bu olay yasama organı Millî Birlik Komitesindeki 14 lerin tasfiyelerini çabuklaştırmıştır.

İnsan hayal ettiği müddetçe yaşar diyen şaire hak vermemek elden gelmiyor. Hayat bir ümit ışığı. Yaşadıkça hayata ümitle bakmak zorundayız. 1960 başlangıcındaki acı hatıralarına rağmen, güzel düşüncelerin ve hürriyetlerin tahakkukuna imkân verdiği için müstesna bir yıldır. Ve denilebilir ki, ikinci bir 1923 dür. Geçen yıl yerini ümit dolu olarak 1961'e bırakmaktadır.

A. T. — İSTANBUL

Kültür Ve Sanat

Sanatçının Çeşidi

Memet FUAT

Sanat adamını ikiye bölerek «yurttaş yanı - sanatçı yanı» diye konuşmak doğru değil belki. Ama düşünceyi kolaylamak için bu yola sapılabilir. Üstelik 28 Nisan'da kimi soyut sanatçıların davranışları böyle bir ikiliğe yönelmeyi kaçınılmaz kıldı.

Sanat adamının toplum sorunları karşısında bir yurttaş olarak davranışıyla sanatçı olarak davranışını ayırarak düşünürsek — çok kaba çizgilerle — yeryüzünde dört çeşit sanatçı bulunduğunu görürüz.

1. Toplum sorunlarına yurttaş olarak da, sanatçı olarak da ilgi duymayanlar.

(Burada «ilgi duymama» sözünü dar bir anlamda kullanıyorum. İnsanoglu çevresinde olan bitene büsbütün «ilgisiz» kalamaz elbette. Ama ilgisini ortaya vurmazsa, düşüncelerini başkalarına iletmezse «ilgisiz kalmış» sayılır. Toplum sorunlarını çözmek için girişilen hareketlere

katılmayanlar «yurttaş olarak», bu sorunlara sanatını kapalı tutanlar da «sanatçı olarak», toplum sorunlarına ilgi duymayanlar arasına girerler.)

Toplum sorunlarına yurttaş olarak da, sanatçı olarak da ilgi duymayan sanatçılara pek çok örnek verilebilir. Birtakım yanlış kanıları silmek için büyük bir sanatçıyı, Yahya Kemal'i analım. Sonra da şöyle diyelim: Demek ki bu davranış sanat alanında başarı sağlamaya engel değil.

2. Toplum sorunlarına yurttaş olarak ilgi duyan, ama sanatçı olarak ilgi duymayanlar.

Bu çeşit sanatçıya da 28 Nisan ayaklanmasına katılan soyut sanatçıları örnek gösterebiliriz. Yurttaş olarak politika hareketlerine katılabiliyor, ama sanatçılıklarını bu işin dışında tutuyorlar.

3. Toplum sorunlarına yurttaş olarak ilgi duymayan, ama sanatçı olarak ilgi duyanlar.

(Bu noktada şöyle bir açıklama yapmalıyız: Sanatçı sanatını toplum sorunlarına açtı mı, yurttaş olarak da bir sorumluluk yüklenir elbette. Ama toplum sorunlarını çözmek için girişilen hareketlere katılmıyorsa, politika alanında «yurttaş olarak» bir kavgası yoksa, dördüncü bölümde anacağımız sanatçı çeşidiyle bir araya konamaz.)

Bizim toplumcu, memleketçi sanatçılarımızın çoğu bu bölüme girer. Toplum sorunlarını çözmeye yolundaki düşüncelerini sanatlarıyla savunur, ama politika hareketlerine katılmazlar.

4. Toplum sorunlarına hem yurttaş olarak, hem de sanatçı olarak ilgi duyanlar.

Bu bölüme giren sanatçılar boylu boyunca politikanın içindedirler. Toplum sorunları üzerine düşündüklerini sanat alanında savunmakla yetinmez, politika hareketlerine de katılırlar. Sanatı bir amaç değil de, bir araç olarak görürler.

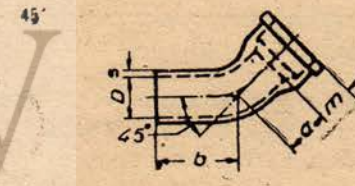
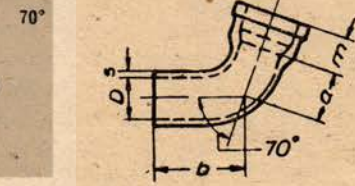
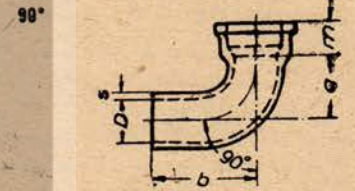
Günümüzde bu sanatçı çeşidine örnek ararken akla ilkin komünist sanatçılar geliyor. Ama bu bölüme giren her sanatçı komünisttir denemez. Başka dünya görüşlerini de sanat ile politikayı el ele yürüterek savunan sanatçılar pek çok: sosyalistler, demokratlar, faşistler gibi. Sonra, ikinci ile üçüncü bölümlere giren sanatçılar arasında da böyle yaygın dünya görüşlerine bağlı olanlar vardır. Bir yönden Ezra Pound'a, bir yönden de Picasso'ya kadar uzanır bu işin ucu.

Gelelim andığımız dört sanatçı çeşidi arasındaki benzerliklere :

er kunt

KALİTEDİR

TEL 11 05 47

İlk iki bölüme giren sanatçıların anlayışı «Sanat sanat içindir» anlayışına, son iki bölüme giren sanatçıların anlayışı da «Sanat toplum içindir» anlayışına uyuyor.

Toplum sorunlarına «yurttaş olarak» ilgi duyup duymamak, başka bir söyleyişle «eylem adamı» olup olmamak bakımından birinci bölümle üçüncü bölüm, ikinci bölümle de dördüncü bölüm arasında benzerlik var.

Yurttaş olarak gösterdikleri davranışlarla sanatçı olarak gösterdikleri davranışlar arasında ayrılık bulunması, kişiliklerinde bir ikilik görülmesi bakımından da, ikinci bölümle üçüncü bölümlere giren sanatçı çeşitleri birbirine benziyor. Biri eylem adamı, «Sanat sanat içindir» anlayışına bağlı; öbürü eylem adamı değil, «Sanat toplum içindir» anlayışına bağlı. Yalnız, üçüncü bölümdeki sanatçılarda görülen ikilik ötekilere oranla çok daha az.

Kişiliklerinde böyle bir ikilik görülmesi bakımından da, birinci bölüme giren sanatçılarla, dördüncü bölüme giren sanatçılar arasında bir benzerlik olduğu söylenebilir.

Yazımın başında bu ayrım için «çok kaba çizgilerle» demiştim. Çünkü incesine gidilirse sanatçıları bu bölümlere sokmak pek kolay değildir. Bir sanatçının hayatı boyunca çeşitli davranışları görülebilir. «Çeşitli davranışlar» derken eylem adamı olup olmamayı da katıyorum buna. Kimi bütün hayatında eylem adamıdır, kimi hayatının bir parçasıdır. Kimi de bir hareketin içine düşmüştür, o hareket sona erince eylem adamlığı da sona erer. Sonra, gene bir sanatçı birkaç anlayışı birlikte yürütebilir. (Böylece de sanatçı çeşitleri çoğaldıkça çoğalır.)

Yeryüzünde bu dört bölüme örnek olarak gösterilebilecek büyük sanatçılar var. Her bölüm için pek çok ünlü sanatçı adı anılabilir. Demek ki sanatçının başarısı bu bölümlerden birine girmesine değil, her şeyden önce «usta»lığına bağlıdır. Ya da şöyle diyelim: Kişiliğini hangi bölümde ortaya vurabileceğini, hangi bölümde ustalaşabileceğini sezmesine bağlıdır.

Bu bir gerçek, ama bunu belirtmek için yazmadım bu yazıyı, başka bir amaçla yazdım. Böyle bir ayrım yapmakla, toplum karşısındaki davranışları bakımından sanatçı çeşitlerini çoğaltabileceğimizi, çoğaltmamız gerektiğini ortaya vurmak istedim.

Yazdığımız yazılarda hep iki çeşit sanatçıdan söz ediyoruz. Biri sanatını toplum sorunlarına açan, öbürü açmayan sanatçı. Bu yetersiz ayrım ise düşünceyi köstekliyor.

İngiliz şairi John Milton'u düşünelim. Memleketinde bir devrim oluyor: Cumhuriyet Devrimi. Bırakıyor şairliği, sanatçılığı. Yıllarca Cumhuriyet için çalışıyor. Devrimi savunan kitaplar yazıyor. Gece gündüz, durmamacasına. Gözleri bozulunca, «Yazma artık, kör olacaksın» diyorlar,

gene yazıyor. Kör oluyor, gene yazıyor. Ama Devrimi öven şiirleri yok. Sanat anlayışı öyle ki kendini Devrime verince şiirden vazgeçmiş. Sonra Kırallık geri gelince, toplum sorunlarından, politikadan uzaklaşmak zorunda kalınca gene şiire dönüyor. Gerçi yaşantısı şiirini etkiliyor, a-

ma bugün anladığımız anlamda bir toplumcu sanatçı da olmuyor.

Toplumcu sanatı savunanlar şiirini toplum sorunlarına açmadığı, Cumhuriyeti öven şiirler yazmadığı için John Milton'u kötülüyebilirler mi?

Demokrasi Yolunda

Mehmet SEYDA

İstanbul'da yaşlı, saç başı iyice ağarmış bir yazar vardır; çoğunluk, herkesin yediğini över ve herkesin yediğini över ve herkesin övdüğünü yerer. Alaturka konserleri kaçırmaz ve ertesi gün, «... falancanın keman yayını çekişini leziz bir şerbet gibi içtim, nur olsun!» diye yazıp (iracı) yı över. Tiyatroda bir oyun büyük umutlarla beklenmiş ve sonu «fos» çıkmışsa, o yaşlı yazar gene, kaleme sarılır ve «muhibbini» göklere çıkartır.

Eskilerin «rüsvet-i kelâm» dedikleri bu tutuma biz kalkıp «rüsvet-i kalem» dersek, işin içinden sıyrılabilir miyiz? Bilinmez.

İstanbul Üniversitesi İdare Hukuku Doçenti Dr. Sayın İsmet GİRİTLİ'nin — ki, geçen sayıda kitabını eleştirmeye çalıştığımız Sayın Tunaya gibi o da 147'lerden — «DEMOKRASİ YOLUNDA» adlı kitabını okuyup bitirdiğimiz zaman, ikinci bir övgü yazısı yazmak zorunda kaldığımızı anlıyoruz. Pek de haksız mıyız? Düşünelim; biri profesör, öbürü doçent olan her iki hukukçumuz da, 27 Mayıs'tan önce, politikaya bilimi getirmek için, Türkiye'de bir «Hukuk Devleti» nin kurulması için ellerinden geleni yapmaktan kaçınmamış, bu toplumdaki kazandıklarını gene bu topluma verebilmek uğruna başarılarına düşecek «yıldırım» ları güleç bir yüzle ve önceden kabullenip yola çıkmış iki aydın. 27 Mayıs'tan hemen sonra, Anayasa öntasarısını hazırlamakla görevli kurulda çalışmışlar. Bir süre geçince, bu şerefli görevden «af» edilmişler. Yetmemiş, 147'ler arasına alınıp Üniversitedeki kürsülerinden büsbütün uzaklaştırılmışlar.

Üniversite öğretim üyelerinin birçoğuları cübbelerinden başcağızlarını çıkarmaz Türkiye totalitarizme doğru kayıp giderken etliye sütlüye karıştırmak «musibetleri» geçiştirmeye bakarken ve 147'lerin durumu hâlâ askıda sallanır dururken, özelliikle suçlarının bilinmemesi, bizi, ister istemez, sürüme çıkardıkları kitaplarla daha çok ilgilenmeye ve satırlar arasında «acaba?» lar aramağa iletliyordu.

Sayın Giritli, acaba Sayın A. Hamdi Başar gibi, yerli yerinde gözlem ve deneylerden sonra, kitabının sonlarında kendi kendisiyle çelişime düşüp demokrasinin gerçekleşmesini birtakım gereksiz koşullara mı bağhyacaktı? Hemen söylemeliyiz; «Demokrasi Yolunda» adlı kitapta böyle bir şey yoktu. «Demokrasinin Bazı Mese-

le ve Müesseseleri Üzerinde Düşünceler ve Müşahedeler» adıyla sıralanan ikişer, üçer sayfalık yazılar, birbirini tamamlayarak, bu sorunların, yazarın kafasında çoktan bir çözüm yolu bulmuş olduğunu ancak tanıtmaya (ispata) yarıyordu.

Önce, «Demokrasi Yolunda» yı ortaya çıkartan Şubat 1960 koşullarını aklımıza getirmemiz gerekecek. Sayın Giritli'nin o gün söyleyip yazdıklarını bugün, D.P. nin düşünce ufkuna getirdiği «fantom» ortadan kaldırıldıktan sonra daha ateşli biçimde yazıp söyliyenler elbette çoğalmışlardır. Ama atlattığımız dönemde bu gerçekleri dile getirenlerin sayısı pek o değin kabarık değildi ve «Demokrasi Yolunda» adlı kitap bu yüzden de ayrı bir değer ve önem taşıyordu. Değindiği sorunların birçoğuna el atılmış olması da, bu önem ve değeri gölgeliyemez. Çünkü gerek Sayın Yazar, gerekse onun gibi düşünenler, bugün de, şimdi de, gene aynı savaşı sürdürmek zorunluğu ile başbaşa kalmaktan büsbütün kurtulmuş değillerdir.

Bu toplumun kesin yönü demokrasi. Üzerinde hiçbir tartışma kaldırmıyacak denli açık bir şey, belli. Evet ama, «Demokrasi Yolunda», konuları ve sorunları açıklıyarak, danışarak, karşılıklı seslenişlerle, daha atılacak sayısız adım vardır.

Sayın Yazar da, «Batılı mânada Demokratik bir toplum içinde basit ve zaruri hakikatlere işaret etmenin, onları ele almanın bir «cesaret» ve «kahramanlık» değil, sadece bir meslek ve münevverlik görevinin ifası olduğuna alçakgönüllü aydın kişiliği ile değindikten sonra amacını şu sözlerle belirtiyor: «... gayemizin bu konularda hazır ve muayyen hâl tarzları sunmaktan ziyade, bu konularda muhtelif hal tarzları üzerinde düşünülmesini sağlamak olduğuna söyliyelim.»

Öyleyse, gene bu konular üzerinde ayrı, çeşitli çözüm yolları düşünen aydınlarımızın önüne Sayın Giritli'nin düşünce ve görüşlerini — kendi ağzı ile — getirmek, hem bu anlayışa saygı duymak, hem de kitabın asıl ereğine uymak bakımından, bize, tutulacak tek yol olarak gözüktü. Kitapta, — Önsöz ve Sonuç içinde — 38 yazı yer almış. Kitap 110 sayfadır. Bu 38 yazıda Üniversite, Pasternak, Nato, İspat Hakkı, Basın, Hâkim Teminatı, Türk Sendikacılığı gibi oldukça yaygın, değişik konular hep «demokratik açı» dan yorumla-

nyor. Sayın Yazar biricik, kendine özgü (original anlamında) görüşler ortaya atılmaktan çok, 1950-1960 yılları arasında «muhalefet» diye adlandırılan bir çıkmaza girmiş ve demokrasi derdine düşmüş kamu oyunun istek ve özlemlerine doğru eğilmiştir. Nitekim, aşağıya aldığımız parçalar bu durumu biraz açıklar sanısında-yız. Bunlara, yazılar arasında sıçramalar yaparak göz atacağız :

— ... bugünün modern iktisat ilmi sayesinde elde ettiğimiz tahlil metotları ve bunlara dayanan iktisadî plân ve politika, bir zamanlar içinden çıkılmaz bir muamma gibi görünen iktisadî kalkınma ve gelişme konusuna da kuvvetli ışıklar serpmektedir. Bu ilmi gerçeklere rağmen kalkınmak isteyen bazı geri memleketler, plân, iradı ve şuurulu müdahale ve kontrol mekanizmalarını bir yana bırakıp işe koydukları takdirde bunların az zamanda hayal kırıklığına uğradığını tatbikat göstermektedir.

Politikanın ilmîleşmesi günlük hayatımızın teknikleşmesi gibi bir vakaadır.

... devlet işlerine ilgi göstermeyen bir kimseyi «zararsız» değil, fakat «faydasız» telâkki ederiz diyen Perikles'in..

... tahlil ve icabederse tenkid fikir adamının ve üniversite hocasının en birinci vazifesidir. Tenkit, düşünme vetiresinin en başta gelen bir vasıtasıdır. Gerçekten tenkid olmadan bir memlekette düşünce vardır denilemez. Düşüncenin sağlamlık ve sıhhatini temin eden mantık ilmi aynı zamanda bir tenkid tekniğinden başka nedir ki? (İlim Adamı ve Politika).

— ... «Vox populi vox dei = Halkın sesi Allahın sesidir.»

... Gazeteci umumî efkârı yapan adam, gazetecilik ise umumî efkâr yapma sanatı ve gazete de bunun bir vasıtasından ibarettir (Halk Efkarı ve Demokrasi).

— ... Gerçekten, dünya yüzünde mayasında hürriyetle birlikte mütalâa edilen tek yaratık «insan»dır. Şu halde bizden başka türlü düşünenleri, onlar da bizim gibi ve bizim kadar hür oldukları için müsamaha, anlayış ve hattâ sevgi ile dinlemek ve bu mecburiyeti günlük yaşama kaidesi haline getirmek, insanlık tabiatının asgari icaplarına riayet etmek demektir.

Esasen bizzat hukuk da toplum hayatında kendi hürriyetlerimizle başkalarının hürriyetlerini bir muvazene halinde sağlamağa çalışan sistem demek değil midir? Nitekim modern anayasa hukukunun hedefi ferdi, hür olarak devlet camlası içinde yaşatmaktan ibarettir.

İşte bunun içindir ki istibdat; iktidarın hukuk dışında kullanılması hali olarak tarif edilmektedir.

... bizzat devlet bile bir gaye değil, vatandaşların tabii hak ve hürriyetlerini sağlamakla mükellef bir vasıttan başka bir şey değildir.

... «Sözlerinizi külliyen reddediyorum, fakat bunları söylemek ve ifade etmek hakkınızı ölünceye kadar müdafaa edeceğim» diyen büyük ve ölmez Voltaire bu karşılıklı fikre saygı ve müsamaha duygusunu ne güzel ifade etmiştir!

... hürriyet, insanın yeniyi, mevcut olanı farkını düşünbilmesi ve bu düşüncesini izhar ve ifade edebilmesidir. «Ben böyle düşünmüyorum» diyebilen hürdür... «Hürriyetleri ilândan daha başka ve fazla bir şey; onları teminat altına almak lâzımdır.» (Hürriyet'e Dair).

— ... A.B.D. Yüksek Mahkemesi yargılarından Jackson: «... Atalarımız hakikat olanla olmayı tefrik hususunda hiçbir hükümete itimat etmedikleri için her vatandaş hakikatin arayıcısı olmalıdır, demıştır.

«Hiçbir ciddi hekim hastalığın tedavisini hastalık «öldürücü» vasfını iktisap etme devresine girdiği zamana talik etmez. Hürriyetlerin ve demokrasinin en büyük garantisi vatandaşların ve umumî efkârın uyanıklığı ve hassasiyetidir (İlim ve Hürriyet).

— ... Prof. Duverger'in Sosyolojik Kanunları adı verilen ana kaidelerden birine göre; «BİR SEÇİM KONUSUNDA EKSERİYET PRENSİBİNİN KABUL EDİLMİŞ OLMASI, İKİ PARTİLİ SİSTEMİ TEŞVİK EDER» (Siyasi Partiler ve Demokrasi).

Sayın İsmet Giritli, 38 yazısının 6 tanesini iş ve işçi sorunlara ayırmış, gerek Türkiye'de, gerekse Amerika'daki sendikaların durumunu gözden geçirmiştir. Sorunlarda ayrıntılara girilmemiş, ancak, Türk Sendikacılığının içine düştüğü bugünkü parçalayıcı tutuma değinilmiş ve gelişim olanaklarına dokunulmuştur. Bu arada Sayın Yazar, Türk işçisiyle Amerikan işçisi arasında, her ikisinin de doktrin ayrılıklarına kapılmaması ve sınıf savaşı düşüncesinin yokluğu bakımından bir benzerlik taşıdıklarını ileri sürmüştür. Türk Sendikalizmi üstünde, «... Kollektif müzakere ve kollektif mukavele akti imkânından mahrum iseler sendika kurmak hak ve hürriyetinin büyük mânası kalmıyacağı inkâr olunabilir mi?» sorusunu ortaya attıktan sonra, yazıda şu sonuca ulaşmaktadır: «Kollektif iş mukavelesinin aktini kanunen mecburi hale getirmek için gerekli tedbirleri almak, veyahut işçiyeye grev hakkı tanımak lâzımdır. Zira grev hakkının tanınmadığı memleketlerde, Kollektif iş mukaveleleri sisteminin gelişmeyeceği, gelişmediği muhakkaktır.»

Ayrıca, 1947 tarihli Sendikalar Kanununun en başta 8 nci maddesi olmak üzere, daha birçok maddelerinin düzeltilmesi gerektiği, çünkü günümüzde, Türk sendikacılığının başka ülkelerde olduğu gibi birleşmeye değil, küçük parçalara ayrılmaya doğru gittiği belirtilmektedir (Türk Sendikalizmi).

— ... Üniversiteler, cemiyetin gidis yollarını işaret eden deniz fenerleridir. ... Üniversitenin fonksiyonu şu veya bu bilgiyi öğretmekten ziyade, fertleri müstakil ve serbest hüküm verme melekesine kavuşturmak değil midir? Birtakım basma kalıp kaidelerin tesiri altında kalan sözde münevverin mahdut ve kısır zihni kaabiliyeti onu tahammülsüz, dar görüşlü ve müteceviz bir adam durumuna sokmaktadır (Devlet Adamı ve Hürriyet).

— ... Hitler'in bütün bir milletin başına belâ kesilmesinde en başta gelen âmîl Alman aydınlarının lâkaydîsi ve günlük politikayı kirli bir iş telâkki etmiş olmaları değil midir?

... aydının başta gelen vazifesi, herşeye rağmen, kendini memleket işlerine iştirakte mümkün olduğu kadar faal tutmasıdır. Zira, diktatörlük rejiminin yerleştirilmesinde kullanılan şaşmaz metot, cemiyetin sözcülüğüne, âmme efkârının liderliğini yapan aydınlar sınıfına karşı açılan mücadeledir. Filhakika, diktatör ve tenkid yanyana yaşayamaz (Diktatörlüğe Dair).

Günümüz demokratik ülkelerinin, özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra, salt hukuk alanındaki eşitlikle yetinmediklerini, sosyal güvenlik düşünce ve dileklerinin bu ülkelerde yerleştiğini, demokrasilerin genel olarak böyle bir düzene kaydıklarını Sayın İsmet Giritli de kabul ederek «... sosyal mâna içinde devlet, belli bir hayat seviyesini garanti etmek ödevi ile karşı karşıyadır» diyor. Gene ona göre, «Siyasî hürriyeti zedeledikten de sosyal adalet varmak mümkündür ve lâzımdır. Bunun için de sosyal adalet mülâhazaları gözönünde tutulmalıdır. Sadece siyasî hürriyeti gözeten liberal rejim ile sözde sosyal adalet adına siyasî hürriyeti inkâr ve feda eden komünist sistem arasındaki ucurumu kapamak lâzımdır.»

Bizim burada takılacağımız küçük bir nokta var, o da, bütün bu açıklamalarda Sayın Yazarın âdeta, «Eh, başa gelmiş, ne yapalım, çekeceğiz» duygusu veren tümceler kurşundur. Örneğin; demokrasiyi, sende çok var, bende de biraz bulunsun diye, komünizmi, sende çok var, bende hiç yok diye tanımladıktan sonra, birinci şıkku daha insanca bulduğunu ileri sürmesi, onun demokraside, her zaman bir miktar sefalet bulunacağına önceden boyun eğdiği ve yerli-yabancı işgücü karşısında, genel anlamıyla emek karşısında «müteşebbis sermaye»nin daha çok sırtını okşadığı sanısını vermez mi? Bu çeşit açıklamalar belki de, bu yazıların hem D.P. iktidarı gibi baskıcı, zorba ve kuşkulu bir iktidar zamanında, hem de ekonomiden çok hukuk sorunlarıyla ilgili bir hukukçumuzun kaleminden çıkmış olmasından ileri gelmiştir. Nitekim sosyal eşitlik konusunda Sayın Yazar, son yazılarının birisinde (Bk. «Demokrasi ve Sosyal Haklar», 7.12. 1960 günlü Vatan) daha derine inmiş ve daha kesinleşmiş bulduk.

Birçok yazılarının başına filozof ve bilginlerden sözler aktaran ve (İkbal insanları değiştirmez. Sadece maskelerini sıyrır) gibi güzel sözleri yazılarının içine de serpiştiren, orta aydının kolayca anlayacağı açık bir dille, sorunları açarak veren «Demokrasi Yolunda» için eğer başka bir ad gerekseydi, biz buna «Demokrasinin Mütearifeleri» adını koyardık. «Mütearifeler ne ki?» diye soran daha genç kuşağa da, belitler, yani gerçek olduğu kendiliğinden apaçık görünmekle başka açıklamalar, yorumlar istemiyen sözler, derdik

Bibliyografya

Derleyen: Perran ERALP

INKILAP ARIHİNE GİRİŞ — Yazan: Prof. Dr. Yavuz ABADAN. Ankara 1960, Ajans Türk Matbaası. 74 S. 600 kuruş.

İçindekiler :

- Konuya giriş
- Osmanlı İmparatorluğunda yenilik hareketleri
- Büyük Millet Meclisi - Kurtuluş Savaşı - Mudanya ve Lozan
- Bibliyografya

DEVLET SATINALMA İŞLERİ VE HARCIRAH HÜKÜMLERİ — Yazan: M. Orhan TOKMAKOĞLU. Eskişehir 1960, Bozkurt Matbaacılık - Kâğıtçılık ve Ticaret Anonim Şirketi. 174 S. 15 lira.

İçindekiler :

- Artırma, eksiltme ve ihale işleri
- Şartname
- İlan - Teminat - Komisyonlar - Kapalı zarf usulü - Mahdut eksiltme - Pazarlık
- Emanet usulü - Müteferrik hükümler - Ceza hükümleri - Örnekler
- Harciraah hükümleri - Yevmiyeler - Aile masrafı - Yer değiştirme masrafı
- Cetveller

TÜRKİYE'DE KİMYEVİ MADDELERİN İSTİHSALI VE YATIRIM İMKANLARI — Yayımlayan: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği. Ankara 1960. VI-104 S. 10 lira.

İçindekiler :

- 1 — Giriş
- 2 — Kimyevi madde imalatçıları listesi
- 3 — Hâlen Türkiye'de istihsal edilen kimyevi maddeler
- 4 — Hâlen Türkiye'de istihsal edilmeyen, ehemmiyetli miktarlarda ithal edilen ve memlekette bulunan ham maddelerle istihsal edilebilecek kimyevi maddeler
- 5 — Hâlen Türkiye'de istihsal edilmeyen, ehemmiyetli miktarlarda ithal edilen ve ham maddesi bulunmayan kimyevi maddeler
- 6 — İthal hacmi az olan kimyevi maddeler
- 7 — Yatırım imkânları
- 8 — İndeks

ÇALIŞMA HİZMETLERİNİN İŞLEME VE İNKİŞAFINDA BİR ÇALIŞMA ENSTİTÜSÜNÜN MEVKİ VE VAZİFELERİ

— Yazan: Prof. Melih KOÇER. Yayımlı-

yan: Yakın ve Orta Doğu Çalışma Enstitüsü. Ankara 1960. 15 S.

Bu konferans B.I.T. idaresi tarafından tertiplenmiş olan «Milletlerarası İş İdaresi» Seminerinde verilmiştir. Metnin sonuna Çalışma Enstitüsünün faaliyetlerini gösteren cetveller eklenmiştir.

TIYATRO VE YAZAR — Yazan: Özdemir NUTKU. Ankara 1960, Güzel İstanbul Matbaası. IV-209 S. 15 lira.

İçindekiler :

- Öndeyiş
- 1. Bölüm; Dram sanatı üzerine - Tiyatroda şiir kavramı - Dram sanatında dört aşama
- 2. Bölüm: Tiyatro kavramı - Uyun yazarı - Yorumcular: Dramaturg, sahneye koyucu - Oyuncu - Teknik Etmenler - Eleştirmeci - Seyirci
- 3. Bölüm: Tiyatroda yerli gelenek
- 4. Bölüm: Söylevci bir yazar - Sahneyi iyi bilen bir yazar - Kısa sözün uzununu seven yazar - Çatısı sağlam, fantazisi cılız bir yazar - Yeni ufuklara doğru - Dinamik bir yazar - Yolunu bilen yazar - Umutvar yazar - Bir pırıltı

Ek 1: Eleştirmeciden eleştirmeciye

Ek 2: Eleştirmeciden sanatçıya

İndeks.

**1 TALİHLİYE
6 DAİRELİ
APARTMANIN TAMAMI**

**1 TALİHLİYE
3 DAİRELİ
APARTMANIN TAMAMI**

**26 TALİHLİYE
26 APARTMAN
DAİRESİ**

ayrıca
**1.600.000 LİRALIK
PARA İKRAMİYELERİ**

**30. ARALIKTA
cem'an**

MİLYON

her 200 liraya 1 kur'a numarası

TÜRKİYE \$ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

ÖNCÜ

En doğru istihbarat
En kuvvetli yazılar
En iyi spor sayfası
ile

Gazetenizdir

Her sabah
bayiinizde ÖNCÜ'
yü arayınız

MOTÖR
ENDİŞELERİNİ
KAFANIZDAN
SİLECEK
TEK
YAĞ

ENERGOL

visco-static

BP

4 MEVSİMDE Bütün
Benzinli ve Mazotlu Makinelerde